

IN NAPOLEON'S SHADOW

**The First Edition in English
of the complete Memoirs of**

LOUIS-JOSEPH MARCHAND

**Valet and Friend of the Emperor
1811 – 1821**

Preface bij JEAN TULARD

Produced bij PROCTOR JONES

791 blz., 1998

Vertaald uit het Engels in het Nederlands door Roel K. Vos (Apeldoorn)

maart 2022 – maart 2022

BOEK 2

SINT-HELENA (blz. 295 – 736)

475

DEEL 6

O'Meara's verwijdering

476 *leeg*

HOOFDSTUK 17 (blz. 478 – 500)

Droefenis – Ruzies tussen de gouverneur en O'Meara -

Het Sint-Helena manuscript – De ziekte van de Keizer – Oplopende spanning

477

1 Januari 1817 betekende een droevige dag voor iedereen; een tijdstip, waarop terug kijkend in het verleden, de ambassadeurs van alle machten in naam van hun meesters kwamen om hun vriendschap tegenover hem uit te drukken en achter hen een duwende menigte van hovelingen, die de uitgestrekte kamers van de Tuilerieën vulden. Vandaag, terwijl hij beschutting zocht in een tent vlak bij zijn huis, was er niemand, hij ontving niet de aandacht van een charmante vrouw, waarvan hij hield noch die van zijn zoon, die al zijn hoop vertegenwoordigde, maar slechts de beste wensen – steriel, maar vol van afstandelijke hartelijkheid en gevoel – van een paar metgezellen in de gevangenschap.

Het vertrek van een van hen was nog te kort geleden om geen schaduw te werpen over de complimenten aan hem gericht. Evenals vorig jaar wilde de Keizer dat de kinderen bij hem kwamen dineren en hun cadeautjes ontvangen. De kinderen waren door hun spel en hun de onbezorgdheid van hun jeugd in staat hem af te leiden van zijn pijnlijke gedachten en brachten een lach op zijn gezicht. Het geluk van de kinderen leidde hem er ook toe cadeaus aan de ouders te geven. Hij stuurde Saint-Denis om mij te vragen om een Chinees schaakspel, dat hij aan graaf Bertrand gaf; een verrekijker, onlangs door zijn zuster gestuurd, de koningin van Napels, werd gegeven aan generaal Gourgaud en een zilveren reisset, die hij in Egypte had, aan graaf de Montholon. De gravinnen Bertrand en Montholon ontvingen elk een bord uit zijn mooie Sèvres porselein. Die van gravin

Bertrand gaf de passage over de Donau weer, waarvan de bruggen gebouwd waren door de groot-maarschalk (297). Die aan gravin de Montholon liet een veldslag zien, waaraan haar echtgenoot had deelgenomen en zich onderscheiden had, ik geloof dat het Austerlitz was (298).

297. Generaal Bertrand, chef-commandant van het legercorps der genie tijdens de Oostenrijkse campagne in 1809, had zichzelf onderscheiden door twee bruggen te bouwen over de Donau en elke kant van het eiland Lobau, die elk 2500 voet maten. Verscheidene keren weggeslagen door brandende schepen, gestuurd door de vijand en verschillende keren herbouwd, waren deze bruggen de basis voor de overwinning te Wagram op 5 en 6 juli 1809. 'Dit is het mooiste werk sinds de dagen van de Romeinen,' had de Keizer gezegd.

298. Tijdens de campagne in 1805 was Montholon kapitein in de generale staf van de Grande Armée, hij werkte onder Berthier. De plichten van officieren van zijn rang bestonden hoofdzakelijk uit het kopiëren van bevelen en ze verder brengen naar de belanghebbende partijen. Dit laatste deel van hun werk was vaak moeilijk en soms gevaarlijk. Als het bevel betrekking had op de een of andere actie op het slagveld, werd van de officier verlangd, dat hij getuige was van tenminste het begin van de uitvoering van het bevel, dat hij bracht; soms nam hij deel aan de aanvallen, dicht bij de commanderende officier of als commandant van een eigen afdeling.

478 In de ochtend had de Keizer de complimenten van de graaf de Monrholon ontvangen; toen deze hem gevraagd had hoe laat ze zouden komen, had hij geantwoord: 'Ik zit in een graf, ik voel niets voor een gezamenlijke viering.' Hij trok zich die avond terug, blij met het gevoel van vreugde, dat de mensen om hem heen hadden gebracht.

Het vertrek van graaf de Las Cases bracht veranderingen aan in de gewoontes van de Keizer. De werklust, die over vieren was verdeeld, werd nu over drie verdeeld; de heren hadden hun werktijden en de zaken werden spoedig weer normaal. De Keizer zette zijn gesprekken in de avond voort als hij naar bed ging. Generaal Gourgaud en graaf de Montholon waren gewoonlijk de enigen, die hiervoor opgeroepen werden. De groot-maarschalk, die wel binnen de omheining van Longwood woonde, huisde buiten de greppel op de plek, waar het nieuwe huis voor de Keizer werd gebouwd. Om 18.00u. scheidde een muur van schildwachten hem van ons en als de Keizer om hem riep omstreeks die tijd, dan was er geen manier om hem te laten komen, behalve onder begeleiding van een Britse soldaat. De avonden van de Keizer waren daarom exclusief toegedeeld aan de twee generaals, die op Longwood woonden en als het gebeurde, dat de Keizer, als hij naar bed ging, hen beide ontsloeg, werd hij mijn verantwoordelijkheid.

479 De Keizer liet me een boek halen en zei me er hardop uit voor te lezen. Soms gebeurde het dat de heren 's nachts aan het werk werden geroepen, maar dat was in die dagen zeldzaam, omdat de Keizer ze niet wilde storen. Hij vertelde veel liever als hij ze de volgende ochtend weer zag: 'Ik heb deze nacht hard gewerkt en jij, luie vriend, wat heb jij gedaan?' Als je zo begroet wordt, wist je zeker dat er pijnlijke gedachten in zijn ziel en geest zaten. Ik kan zonder me zelf tegen te spreken zeggen, dat de Keizer op deze ellendige rots altijd een grote stabiliteit van gemoed vertoonde en door zijn energie wist hij die van de anderen te ondersteunen.

Achterdochtig als hij was, kon de gouverneur er niet tegen dat zijn wachtofficier in meer dan 24 uur geen glimp van de Keizer opving. (299)

480 Anders werd hij bang en kwam op Longwood aan bij het kwartier van graaf de Montholon met zijn voorschriften in de hand, vragend om hem te zien. Graaf de Montholon kon zijn buitengewone angst wat kalmeren en vertelde er niets over aan de Keizer. Als dit hem ter ore was gekomen, was de Keizer thuis gebleven om te proberen hoever Lowe zijn vermetelheid zou drijven en zijn huis met geweld zou binnen dringen. Omdat de kamers van de Keizer op de benedenverdieping lagen, had de wachtofficier,

zonder dicht bij de ramen te komen tijdens zijn ronde om het huis, de Keizer kunnen zien in een van de kamers, die hij gebruikte.

299. De Britse officier, die aan Longwood was toegewezen, was gehuisvest in een kamer vlakbij die van de dokter en gebruikte zijn maaltijden met hem. Hij moest beschikbaar zijn voor de Keizer als deze zijn domein verliet, hem verhinderen naar de kust te gaan of naar de forten en hij moest hem minstens twee keer per dag zien. Een of meerdere onderofficieren waren aan hem verbonden. De grootste eerbied en perfecte beleefdheid waren hem aangeraden.

Tussen 10 december 1815 en 6 mei 1821 waren er zes wachtofficiëren:

1. Kapitein W.T. Poppleton van december 1815 tot juli 1817. Poppleton was een heldere man, die op goede voet wist te blijven met de inwoners van Longwood en de gouverneur. Hij werd in 1817 bevorderd tot majoor en overleed in 1827 op de leeftijd van 52 jaar. Op zijn graf in Killanin, graafschap Galway, staat: *'Honored by the esteem of Napoleon, who was under his personal charge for two years in Saint-Helena.'*
2. Kapitein Henry Blakeney, diende van juli 1817 tot september 1818. De kapitein en zijn echtgenote hadden beide een voorkeur voor sterke drank. De kapitein verscheen op een dag voor de Keizer, dronken. Hij stierf in 1823, 41 jaar oud.
3. Luitenant-kolonel Thomas Lyster verving Blakeney gedurende tien dagen in juli 1818.
4. Kapitein George Nicholls diende van september 1818 tot februari 1820. In zijn dagboek noemt hij de moeilijkheden, die hij tegenkwam tijdens zijn 16 maanden in het zien van de Keizer, die soms elf dagen binnen bleef zonder zich te laten zien.
5. Kapitein Engelbert Lutyens van februari 1820 tot april 1821. In april 1821 gaf de stervende Keizer aan dokter Arnott een prachtig boek om te overhandigen aan de bibliotheek van het 20^e Regiment Infanterie. De laatste bladzijden van dit prachtige werk waren bedrukt met Keizerlijk wapen. De kapitein bracht het boek naar zijn commanderend officier en majoor Edward Jackson zei: 'Ik kan echt niet begrijpen, hoe een officier van het 20^e gelooft, dat hij een cadeau van generaal Bonaparte het regiment een boek kan aanbieden waarin de woorden Keizer Napoleon te vinden zijn.' Lutyens werd ontheven van zijn functie.
6. Kapitein William Crokat verving Lutyens. Hij was getuige van de dood van de Keizer, was aanwezig bij de autopsie en vertrok op 7 mei 1821 aan boord van de Heron om het nieuws van de dood van Napoleon naar Engeland te brengen. Crokat liet een tekening na van de Keizer op diens sterfbed.

481 Vanaf de nieuwe voorschriften ontmoette de Keizer geen enkele buitenlander, behalve de admiraal en dhr. Balcombe. Dokter O'Meara was de enige op Longwood, die hem op de hoogte kon brengen over wat er op het eiland gebeurde en hem nieuws bracht uit Europa, dat net was aangekomen. Zijn belangrijkheid voor de Keizer werd groter en de toegang tot zijn kamers werd dus gemakkelijker. Het speet de dokter geweldig, zei hij tegen mij, dat de Keizer besloten had geen enkele vreemdeling, die toestemming van de gouverneur had, te ontvangen. Hij weigerde daarmee een manier van afleiding voor zichzelf en dat van in Europa bekend maken, via hen, die op bezoek kwamen, de toestand van verval van de plek, waar hij was gehuisvest, terwijl de gouverneur in een prachtig landhuis woonde. Deze vergelijking was een schande voor vreemdelingen en dat was de reden, waarom de gouverneur in de kranten zo'n show maakte over het houten paleis, dat per schip van Londen naar Sint-Helena kwam. (300)

De gouverneur was zich heel goed bewust van dokter O'Meara's actiemiddelen, want hij voelde dat ze ingingen tegen de maatregelen van isolatie. Sir Hudson Lowe vertrouwde de gezondheidsbulletins van de Keizer niet; hij sprak de dokter er op aan te belust te zijn om kleine boodschappen van de Fransen naar de stad te brengen.

300. Meteen toen hij op het eiland aankwam, herkende Sir Hudson Lowe de ellendige toestand van Longwood. Hij ondernam een studie voor de bouw van een ander huis en schreef Lord Bathurst om te vragen naar instructies. De kwestie werd in Engeland veel besproken; er was veel sprake van een geprefabriceerd houten huis, net zoals er op het land in gevangenenkampen waren opgericht. Er werd ook op Sint-Helena over gesproken. Hudson Lowe stelde voor aan de groot-maarschalk een lange galerij (70 voet) te bouwen om de generaal te kunnen laten wandelen. Er was wat sprake van het kopen van Rosemary's Hall.

Vroeg in 1818 kwamen de bouwmaterialen aan, maar zouden ze gebruikt worden? Omdat de gouverneur geweigerd had het huis te laten bouwen in het gezonde en beboste deel van het eiland, vlakbij Plantation

House, begon het werk een honderd yards vanaf Longwood! De eerste steen werd gelegd op 2 oktober. De tekeningen, getoond aan Montholon, interesseerden de Keizer niet, die vond, dat dit huis met grote kamers en beschermd tegen de wind door een hoge muur, niet klaar zou zijn voor zijn dood; hij merkte alleen op dat er een zwaar hek geplaatst werd in een halve cirkel tegenover het noordelijke terras, bestemd om het huis tegen vee te beschermen! Het kleine huis, waarin de groot-maarschalk woonde, lag vlakbij het New House.

482 De dokter had me al eerder verteld, dat hij zichzelf vond zitten tussen hamer en aambeeld; het vertrouwen, dat hij in de Keizer opwekte aan de ene kant en aan de andere kant de wens, die de gouverneur naar hem uitdrukte over een verzoening tussen hemzelf en Longwood, maakten hem tot een boodschappenjongen. Afhankelijk van de gestelde vragen werden deze min of meer gewelddadig en eindigden in het naderen van zijn verwijdering van Longwood.

Generaal Gourgaud, meestal te paard, ontmoette eilandbewoners en officieren van het garnizoen tijdens zijn ritten. Hem werd altijd met de grootste belangstelling gevraagd naar nieuws over de Keizer. Onder de commissarissen, die naar Sint-Helena waren gekomen, was het graaf Balmain, die hij het meest tegen kwam. Deze vertegenwoordigde Rusland. Hoewel hij Lady Lowe's jongste dochter uit haar eerste huwelijk, het hof maakte, verborg hij niet voor generaal Gourgaud, dat de detentie van de Keizer op Sint-Helena niet was wat de Geallieerden hadden bedoeld: ze hadden het inderdaad aan Engeland over gelaten het verdrag van 2 augustus 1815 uit te voeren, maar het werd als inhumain beschouwd de Keizer op deze rots vast te nagelen, in een gebied, dat te klein voor hem was om de voor zijn gezondheid noodzakelijke oefeningen te kunnen doen. Hij en zijn collega's waren geraakt door wat ze hadden gezien en markies de Montchenu had geprotesteerd tegen zo'n gang van zaken; er was daarom wat reden tot hoop dat de vroegere grenzen weer hersteld zouden worden. Toen deze woorden aan de Keizer herhaald werden, was hij gevleid, minder door de vrijheid, die hem terug gegeven zou kunnen worden, dan door de aanwezigheid op het eiland van belangrijke mannen, die de gouverneur benaderden over de manier, waarop zijn instructies werden uitgevoerd.

483 Van zijn kant bracht graaf de Montholon ook nieuws terug. Omdat hij minder te paard uitging, was hij vaker bij de Keizer, waaraan hij nader kwam. Als invulling op zijn werktijd was hij belast met de correspondentie en Sir Hudson maakte daar veel werk van, zodat het een bezigheid werd en de bron van lange gesprekken tussen hem en de Keizer. Evenals gold voor de groot-maarschalk, over wie de Keizer zei: 'We moeten onze vrienden liefhebben met hun tekortkomingen,' was hij een vriend van zijn hart; ondanks graaf Bertrands besluiteloosheid in bepaalde situaties, was de vriendschap van de Keizer voor hem onveranderd. De Keizer wist, dat hij een man met een goede raad was en wist dat hij op hem kon rekenen; hij was toegewijd en niet in staat af te wijken van het pad, dat door eer en plicht werd bepaald. Graaf Bertrand was een vermogend man, omringd door een groot gezin, waarvoor hij goed zorgde. Hij was niet zo dicht bij de Keizer als zijn twee metgezellen, maar geen enkele dag ging voorbij zonder dat hij verscheidene uren bij hem was en zichzelf tot zijn beschikking stelde.

Het vertrek van graaf de Las Cases had als gevolg de toenadering van graaf Montholon en generaal Gourgaud tot elkaar. Hun kleine ergernissen werden minder, althans naar buiten uit, vanwege hun gezamenlijke wens de Keizer meer afleiding te willen bezorgen. De tijd werd doorgebracht in vriendschap, werk en ritten, of te paard met de groot-maarschalk en generaal Gourgaud of in de avond met de dames in het rijtuig.

De Keizer werd verteld over een opmerking van de gouverneur, gemaakt ter gelegenheid van de commentaren door de commissarissen en waarvan de inhoud was: 'Ik zal er op toezien, dat hij in staat is paard te rijden: ik wil niet dat hij sterft aan een beroerte, wat voor mij en mijn regering erg beschamend zou zijn. Ik heb veel liever dat

hij sterft aan een slepende ziekte, die onze doktoren gemakkelijk kunnen vaststellen als een natuurlijke oorzaak. Een beroerte zou tot teveel commentaren leiden. Generaal Bonaparte kan niet vrij over dit eiland rijden; als het alleen maar een kwestie van zijn veiligheid zou zijn, zou een eenvoudige afvaardiging van de Oost-Indische Compagnie voldoende zijn om hem op Sint-Helena vast te houden. Hij zou zichzelf als gelukkig kunnen beschouwen dat mijn regering een man heeft gestuurd zoals ik om hem te bewaken, anders zou hij geboeid zijn om hem te leren zich beter te gedragen.'

'In dat geval', zei de Keizer tegen dokter O'Meara, die hem had verteld over deze uitbarsting van de gouverneur, 'is het absoluut duidelijk dat, als de voorschriften gegeven aan dhr. Lowe geen geschreven orders bevatten om mij te doden, die mondeling zijn gegeven; want als men een man mysterieus wil laten doodgaan, is het eerste dat gedaan moet worden, hem af te scheiden van elk contact met de samenleving, hem te omringen met geheimzinnigheid, zodat, als de wereld er aan gewend is geraakt niets meer over hem te horen en hem te vergeten, het gemakkelijk wordt hem te martelen en hem te laten verdwijnen.'

484 De Keizer probeerde door werk en lezen de opwindning van zijn gedachten te kalmeren, die gesprekken hem altijd brachten ondanks zichzelf. Als er in de haven een schip in zicht was, wachtte hij ongeduldig de terugkomst van dokter O'Meara af om te horen waar het vandaan kwam en wat er aan boord was. Tussen de brochures, die hem werden toegezonden, was er een, getiteld *The Secret Loves of Napoleon*. De Keizer las het snel door, wierp het lachend op de grond en zei: 'Wat een Hercules maken ze van mij! Er staat geen enkele regel waarheid in.' Miots werk over de campagne van Egypte trok zijn aandacht. Wat er gezegd werd over het vergiftigen van de pestslachtoffers van Jaffa, is weerlegd in het verhaal van de Egyptische Campagne, die hij aan de groot-maarschalk dicteerde. De Keizer was echter aardig opgewonden, wat hem er toe bracht de auteur een ploert te noemen. Goldsmith, in zijn *Secret History of Napoleon Buonaparte's Cabinet and the Court of Saint-Cloud* (301), kregen hetzelfde stempel: 'Pillet, 'zei hij, 'is het werk van een vijandelijke pen, maar er zit wat waars in. Het is een goed boek.'

De Keizer, wiens gezondheid robuust was, werd ook besmet met dysenterie. De symptomen waren ernstig genoeg om ons ongerust te maken, maar ze verdwenen spoedig. Bij die gelegenheid zei hij tegen dokter O'Meara: 'Als ik uw medicijnen had genomen, was ik er nu geweest. Mijn kippenbouillon en vasten hebben me gered.'

Admiraal Malcolm had de hoop niet opgegeven om de Keizer en Sir Hudson Lowe te verzoenen; dokter O'Meara gaf hem in zijn gesprekken het geloof dat dit mogelijk was. En omdat de gouverneur werkelijk probeerde de eerste stap te doen, stuurde hij voor persoonlijk gebruik aan 'Generaal Bonaparte' een klein kistje van de hoogste Bourbon koffie. De gouverneur smeekte de Keizer dit aan te nemen, omdat hij wist dat deze klaagde over zijn voedselleverancier. Ciprinai en ik dachten dat de Keizer het zou weigeren en we waren hoogst verbaasd, toen graaf de Montholon beval het naar de keuken te brengen.

301. Lewis Goldsmith, *Secret History of Napoleon Buonaparte's Cabinet and the Court of Saint-Cloud*.

Goldsmith verbleef acht jaar in Parijs en had aanvaringen met Talleyrand en speciaal met Fouché. Onder voorwendsel van het leiden van de *Argus*, deed hij in werkelijkheid spionagewerk. Zijn werk in de vorm van een lampoon (= een lachwekkend verhaal, plaatje of film, rkv) is de uitdrukking van zijn haat tegen Frankrijk, waar hij woonde, voor de mensen, die zijn lage activiteiten dwarsboomden en boven alles de Keizer.

485 De admiraal kwam daarom naar Longwood en probeerde op allerlei manieren een deur te openen, die lang dicht was geweest voor Sir Hudson Lowe, hij verzekerde de Keizer dat de wens van de gouverneur oprecht leek te zijn. 'Wel, dan, 'zei de Keizer, 'zeg hem

de dingen terug te brengen zoals ze waren in de dagen van admiraal Cockburn en alles zal vergeten zijn. Ik heb u als eens zo'n bericht gegeven om hem te brengen en dat was zonder resultaat, net zo als deze zal zijn.'

De Keizer had via dokter O'meara vernomen dat de gouverneur bezorgd was over het effect dat de brief van de Keizer aan graaf de Las Cases in Europa kon hebben; hij was bezig voetnoten te maken met commentaar op de kritieken, die op hem werden gemaakt.

Op 17 januari 1817 kwam de groot-maarschalk de Keizer aankondigen, dat gravin Bertrand bevallen was van een jongen (Arthur). Toen de Keizer later naar haar toe ging, toonde de gravin hem de baby met de woorden: 'Sire, hier is een Fransman, die Longwood is binnen gekomen zondertoestemming van de gouverneur.'

'En een mooi en gezond iemand er bij', antwoordde de Keizer lachend. De strikte voorschriften voor de nacht hadden de vroedvrouw vier uur lang belemmerd te komen.

De gouverneur, die steeds meer neigde tot verzoening, kwam de groot-maarschalk bezoeken en met hem praten over veranderingen, die hij voorstelde, om het leven draagbaarder te maken voor 'Generaal Bonaparte' op Sint-Helena. Hij toonde zelfs voldoende begrip, dat impliceerde dat hij hem vrij zou laten om rond te gaan over het eiland met andere voorschriften dan de huidige bewaking. De Keizer geloofde meer in de dubbelhartigheid van deze man dan in de terugkeer van enige vriendelijkheid tegenover hem en hij vergiste zich niet. De gouverneur wilde zijn goede bedoelingen laten vooraf gaan in een soort memorandum, dat zijn daden wettelijk vastlegde; het bedoelde dat alle schuld lag bij Longwood en niet bij hem. De Keizer verwierp deze vastlegging met de redenatie dat als er tot nu toe misverstanden tussen hen was geweest, het gevolg van de gouverneur daar de schuld van was. Het memorandum werd in het vuur geworpen, de zaken bleven zo en het afscheidingsstelsel rond Longwood bleef bestaan. Ik geloof niet dat ik er naast zit als ik zeg dat sinds dat stelsel in werking was gezet, de enige vreemdelingen, die de Keizer had gezien, de admiraal en lady Malcolm, kapitein Mansel, generaal Bingham, twee kapiteins van de Newcastle en de Eurydice, voorgesteld door de admiraal en dhr. Balcombe en zijn familie waren. (302) Al deze mensen woonden op het

302. Kapitein Waughope was commandant van de Eurydice. Hij begeleidde Sir Pulteney Malcolm en kapitein Meynell, kapitein van de Newcastle, toen ze door de Keizer werden ontvangen op 11 januari 1817. De audiëntie, toegestaan door Napoleon, waren heel veel tussen januari en september 1816; ze werden minder frequent in 1817, behalve tijdens de maand juli, daarna verdwenen ze geheel. Slechts één bezoek wordt in 1818 genoemd en één in 1819.

486 eiland en de gouverneur kon hun bezoeken niet verhinderen, die erg zeldzaam waren. Daarom moest de Keizer bij zichzelf en bij zijn vrienden zijn afleiding zoeken.

De Keizer wachtte altijd ongeduldig op de aankomst van een schip uit Europa. Toen dokter O'Meara kwam zeggen, dat de Adolphus net het anker had uitgeworpen in de haven van Jamestown, zei de Keizer hem naar de stad te gaan en hem wat nieuws mee te nemen. Toen hij 's middags terug kwam, bracht dokter O'Meara een korte brochure mee, geschreven door dokter Warden (303) en een andere, gepubliceerd door Santini; beide waren niet, zoals men zich kan voorstellen, via de handen van de gouverneur gekomen. De verkoop van het zilver had grote commotie te weeg gebracht in Engeland. Die avond arriveerden de kranten en brieven. De eerste spraken over een lange audiëntie bij de prins-regent voor admiraal Cockburn bij diens aankomst te Londen. De brieven waren van de keizerlijke familie; alle leden waren, toen ze hoorden over de ontberingen van de Keizer en de verkoop van het zilver, bereid om de restanten van hun geld hem ter beschikking te stellen en smeekten hem het te gebruiken alsof het van hem zelf was.

303. Dokter William Warden (1777-1849) was de chirurgijn van de Northumberland. Tussen oktober 1815 en juni 1816 had hij verschillende keren de gelegenheid te spreken en te dineren met Napoleon. In zijn brieven aan zijn verloofde haalt hij opmerkingen aan van de 'Great Man', gemaakt tijdens zijn bezoeken. Ten tijde van zijn vertrek gaf de Keizer hem een Chinees schaakbord.

Gepubliceerd in 1816 onder de titel *Letters from Saint-Helena* kregen Wardens' geschriften, favoriet bij Napoleon, groot succes, maar ze leidden voor de auteur tot het schrappen van de lijst van marine chirurgijnen. Ondanks dat werd hij later gerehabiliteerd en werd hun decaan.

487 Madame Mère, hoewel al behoorlijk oud, vroeg hem toestemming om te komen en haar dagen dicht bij hem te beëindigen. Prinses Pauline werd door haar slechte gezondheid niet tegen gehouden en vroeg om hetzelfde. De Keizer kon zeker de toewijding van zijn familie verwachten, wiens held hij was; maar zoveel hartelijkheid, zoveel ziel werden in deze brieven uitgedrukt, dat ze hem diep ontroerden.

Dokter Warden, de dokter aan boord van de Northumberland, had de eer gehad de Keizer te leren kennen tijdens de overtocht van Europa naar Sint-Helena. Hij was bevriend gebleven met dokter O'Meara, was door de Keizer ontvangen, toen hij met zijn schip het eiland verliet om naar Engeland terug te keren en kreeg van graaf de Las Cases aantekeningen en informatie, die hij gebruikte om zijn brochure in elkaar te zetten. Hij stuurde dit naar dokter O'Meara en maakte daarbij gebruik van een adres, dat ze overeen waren gekomen, zodat de laatste het aan de Keizer kon tonen. De Keizer las het met interesse en sprak er positief over met dokter O'Meara, maar vond dat het was geschreven door een man, die verkeerd gehoord en begrepen had, wat hij tegen hem gezegd had. Dit pamflet bracht de Keizer er toe aan graaf de Montholon een werk te dicteren getiteld *Letters about the Cape*. (304) Dit boekje, dat het pamflet over de Keizer probeerde te weerleggen, bereikte in het geheim Frankrijk en werd daar gepubliceerd. Dokter O'Meara vertelde de Keizer dat de brochure van dokter Warden hem zeker 50.000 francs had opgebracht. 'Dat is mogelijk', zei de Keizer, 'de Britten kennen me niet; alles dat met Sint-Helena verbonden is en gepubliceerd wordt door een ooggetuige en een landgenoot, wekt hun nieuwsgierigheid; ze zijn dol op details over mij. Toen Balcombe Marschand 50 guineas bood voor een tekening van Longwood, die hij net af had, zou hij een goede winst mee hebben gemaakt als Marchand zijn aanbod had geaccepteerd; hij had het naar Londen laten sturen, had laten publiceren en er veel geld voor gekregen. Alle pamflettisten maken van mij een lafaard: ze zullen niet slagen. De pers heeft mij harde klappen gegeven; nooit is het zo meedogenloos geweest in mijn ogen. Maar het kan me niet raken; het nageslacht zal oordelen over zulk smerig geschrijf.'

304. De Keizer ontving *The Letters from Saint-Helena*, onderzocht het zonder er veel belang aan te hechten en maakte een paar aantekeningen, die graaf de Las Cases gebruikte om zijn *Lettres du Cap de Bonne-Espérance* te publiceren als antwoord op die van dokter Warden.

488 Net zoals bij de brochure, gepubliceerd door Santini, zei de Keizer: 'De bedoeling is goed, maar het is gevuld met jammerlijke nonsens vermengd met leugens! Wanneer zag ik ooit een vogel voor mijn ontbijt geschoten worden? Het is compleet belachelijk.' Hij vond het *Manuscript from Saint Helena* het werk van een intelligente man, maar iemand, die de datums door elkaar haalde door Jena te plaatsen na het Verdrag van Tilsit. (305)

Een ander schip, dat uit Europa kwam, bracht alweer afleiding voor de Keizer. Er waren kranten en ik hoopte ook wat brieven; mijn verwachtingen waren niet tevergeefs, want er was er één. Toen ik mijn vreugde tegenover de Keizer uitdrukte, vroeg hij me wat er in stond en de datum. Hij was op 8 januari geschreven en ik ontving hem op 11 maart: mijn vader schreef me dat de koning van Rome op het punt stond over gegeven te worden aan bepaalde mensen, graaf Dietrichstein (306) was tot zijn gouverneur benoemd, mijn moeder stond op het punt Wenen te verlaten en had net voor 42.000 francs een klein landgoed in

Bourgondië gekocht van de voormalige prefect van Auxerre, dhr. De la Bergerie, waarvan gezegd werd dat hij 100.000 francs had uitgegeven.

305. *Het Manuscrit venu de Sainte-Hélène d'une manière inconnue* was een boekje van 100 bladzijden, gepubliceerd in het Frans in Londen in het begin van 1817, het kostte 7 shillings, 6 pence.

In Frankrijk, waar dit boekje door de politie werd gezocht, had het merkwaardig veel succes. In Engeland waren de verschillende drukken van de vertaalde editie spoedig op. Iedereen dacht, dat het door Napoleon zelf geschreven was en de Europese liberalen beschouwden het als hun geloofsbelijdenis. De Keizer ontving het document op 5 september 1817, misschien uit handen van admiraal Plampin, las het met nieuwsgierigheid, schreef zo'n veertig opmerkingen over dit onderwerp. Marchand wijst hier op een grote fout: Tilsit voor Jena! Er zijn ook andere, bv.: de Rijnbond na Jena, Bonapartes aanwezigheid bij het leger van de Alpen, bij Mount Genève, enz. Wellington beschouwt deze fouten als bewijs van oorspronkelijkheid. In Europa was men sceptischer, zij bedachten theorieën. Er werden bepaalde namen genoemd: Fouché, Marmont, enz., maar de meer verlichte geesten zeiden Benjamin Constant. Op Longwood werd gedacht aan Madame de Staël.

De Europese liberalen en de Keizer hadden gelijk. Madame de Staël, die de liberale ideeën vertegenwoordigde tegen het absolutisme, bleef op de achtergrond en gaf haar pen over aan een vriend uit Genève, de markies Lullin de Chateauxvieux (en die was inderdaad de schrijver, bleek later!, een exemplaar van dit manuscript is in bezit van rkv.).

306. In zijn *Bemerkungen* verhaalt graaf Dietrichstein dat hij zijn plichten met de zoon van de Keizer begon op 30 juni 1815. Het kind was toen viereeneenhalf jaar en had vanaf het Verdrag van Fontainebleau in 1814 de titel Prins van Parma gedragen. 'Mme Marchand', schrijft Dietrichstein, 'verdient alom complimenten. Ze had slechts één fout – heel begrijpelijk – en dat was dat ze voortdurend over Parijs sprak.' In maart 1817, toen Marchand nieuws van zijn moeder kreeg en dat toevallig samenviel met de verjaardag van de prins, zegt Dietrichsteins tekst: 'Na de maaltijd bij de Keizerin, zei de prins al spelend op een trommel: 'Ik zal naar een ander land gaan, ik weet precies waar, maar dat zeg ik niet, naar een ander land, waar oorlog was, in Frankrijk, oorlog met de Oostenrijkers.'

489 Mijn vader voegde er aan toe, dat zodra mijn moeder terug in Frankrijk was, hij de bedoeling had zichzelf voor een groot deel van het jaar af te zonderen. De Keizer prees dhr. De la Bergerie (307), zeggende dat hij een goede en geleerde man was. 'Dit stuk grond', voegde hij er aan toe, 'moet vroeger eigendom zijn geweest van de bisschop van Auxerre, langs de Yonne, omdat jou gezegd is dat het ongeveer anderhalve mijl voor de stad ligt. Ik stopte daar in mijn jeugd, het huis is mooi en er is veel schaduw: ik zou het fijn vinden daar te zijn. Ik zou een boot hebben zodat ik het water op kon.'

'Sire', zei ik tegen hem, 'Uwe Majesteit zou daar niet lang zijn gebleven als de stroom u naar Parijs zou brengen.; De Keizer glimlachte over mijn opmerking en vond dat ik misschien goed geraden had. De groot-maarschalk kwam binnen om hem de Britse kranten voor te lezen; hij zei dat zijn vader geschreven had dat hij zijn zoon Napoleon naar hem toe moest sturen, zodat zijn studies serieus konden beginnen.

Nadat de Keizer alleen was terug gekeerd naar zijn kamers, vertelde ik hem over een gebeurtenis, die net had plaats gevonden op Sint-Helena, die hij niet wilde geloven tot dat dokter O'Meara het de volgende dag bevestigde, terwijl hij zich aankleedde. Onder de mannen, die aan het werk waren met het nieuwe huis was er een, genaamd Peen, een grote man en tamelijk hees. Hij was speciaal belast met behangen en muurverven. Toen hij Londen verliet, zei hij tegen zijn vrouw bij hem te komen met het eerste schip dat naar de Kaap voer; zij deed dit weldra, ging aan boord van een schip die kant op. Echter onderweg vergat ze het doel van haar reis; toen ze eenmaal op de Kaap was, vond ze het toch prettig op het schip en ze ging verder naar Bourbon Island (nu Reunion, rkv) met de scheepskapitein, die daar naar toe ging. Op de terugweg naar Europa stopte het schip bij Sint-Helena. De kapitein ging haar echtgenoot zoeken, vertelde hem over het ongeluk van zijn vrouw en maakte een afspraak met hem, waarbij – in ruil voor de som van 6000 francs – mevrouw Peen van hem was. De koop werd gesloten en het bedrag betaald, er

307. Baron Rougier de la Bergerie had een lange politieke carrière. Hij was prefect van de Yonne tot maart 1813, toen werd hij ontslagen. Hij werd tijdens de Honderd Dagen terug geroepen en benoemd tot prefect van Nièvre. Hij verliet zijn post in mei 1815 en wijdde zich aan landbouw en poëzie.

490 volgde een lunch met de vrouw erbij en – een heel vreemde zaak, zei ik lachend tegen de Keizer- heel veel tranen, die langs de wangen van de man liepen, toen hij mij over dit avontuur vertelde en hij zei dit het hem heel erg raakte. ‘De tranen’, zei de Keizer, ‘waren zeker het gevolg van de wijn, maar hoe kan het dat een militaire of een burgerlijke autoriteit zich niet tegen zo’n schandalige verbintenis heeft verzet?’ De dokter antwoordde, dat er een oud-Engelse wet bestond, die het een echtgenoot toestond zijn vrouw te verkopen. Deze wet was in onbruik geraakt, maar was niet ingetrokken; onder de termen van deze wet vond deze verbintenis plaats.

Ik maakte de dokter er op attent, dat de benen van de Keizer me opgezwollen rond de enkels leken. De Keizer liet ze aan hem zien: de opzwellings was zichtbaar en er was zelfs een terugkerend patroon van zijn dysenterie. Dokter O’Meara wilde medicijnen voorschrijven, maar de Keizer wilde ze niet nemen. Toen adviseerde hij oefeningen voor zijn benen. ‘Maar’, antwoordde de Keizer, ‘waar wilt u mij die oefeningen laten doen als mijn beul alles wat daar voor nodig is, heeft weg genomen?’ Van tijd tot tijd werd hij overvallen door huiveringen, die hem dwongen naar bed te gaan, dat verdween, als het zweten begon. Zijn maagpijnen waren aardig frequent, maar het behandelen met warme handdoeken maakten daar een eind aan. De gouverneur wist hiervan en hoewel hij wist dat het gebrek aan oefening de gezondheid van de Keizer verstoorde, veranderde hij niets in de voorschriften, ging door met zijn systeem van vastlegging, die hij niet compleet genoeg vond. Eén man hield hem tegen Longwood te omgeven in een meest diepe afzondering: dit was dokter O’Meara. Er waren geruchten in de stad, dat de Keizer ernstig ziek was. Zelfs de commissarissen zelf waren er bezorgd over en vroegen Sir Hudson Lowe of de rapporten over de gezondheid van de Keizer aan hen gegeven zouden worden; inderdaad waren hun instructies ook zo, dat ze de gezondheid van de gevangene moesten bewaken. Veiligheidsmaatregelen konden worden genomen, maar ze moesten niet zo ver gedreven worden dat hij de voor zijn gezondheid noodzakelijke oefeningen niet kon doen. Deze protesten van hen allen, met veel kracht gepresenteerd door zelfs markies de Montchenu, brachten de gouverneur in een netelige positie. Hij zei hen dat het
491 nieuws vals was en dat hij op zoek ging naar de veroorzaker.

Hij ging naar Longwood, kondigde zichzelf bij de groot-maarschalk aan en zei hem dat dokter O’Meara in zijn bulletins zei dat ‘Generaal Bonaparte’ ziek was, terwijl dat niet zo was en dat dit gerucht zich in de stad verspreid had. Iedereen probeerde hem (de gouverneur!) te misleiden en dat wilde hij niet langer van niemand. De regering had een zeer goede dokter, dokter Baxter, naar het eiland gestuurd om voor de generaal te zorgen; als hij ziek was, moest hij door die dokter verzorgd worden. De groot-maarschalk antwoordde de gouverneur ferm: hij was verbaasd door de twijfel, die hij uitdrukte over de gezondheid van de Keizer, omdat bewijs van ziekte voldoende zichtbaar was in zijn fysische verschijning aan de kapitein van de wacht om dat op te merken als deze hem zag en het aan hem had kunnen rapporteren. Met betrekking tot het dwingen van de Keizer om een andere dokter te nemen dan zijn eigen, hij zou hier nooit over denken en hij voegde er aan toe dat het van zijn kant niet netjes was de Keizer zo te bedreigen, zoals hij deed.

492 De Keizer stemde in met de woorden van de groot-maarschalk en dicteerde aan graaf de Montholon een antwoord op de toespraak van Lord Bathurst (308), een serie opmerkingen, die, als ze onder de aandacht van de gouverneur zouden zijn gebracht, hem er toe zouden leiden de zaken in bijna dezelfde staat terug te brengen als ze waren in de tijd van

admiraal Cockburn. Deze communicatie had officieel Longwood nog niet bereikt, maar de Keizer wist het via generaal Gourgaud, die generaal Bingham had ontmoet. De Keizer zei bij deze gelegenheid: 'Hij is een ellendige inktkoelie, die in zijn schulp kruipt als hij stevig wordt behandeld.' De commissarissen waren gealarmeerd over de gezondheid van de Keizer, want generaal Gourgaud kwam een van hen regelmatig tegen tijdens zijn ritten: hij had ze niet alleen verteld over de deplorabele gezondheid van de Keizer, maar er aan toegevoegd, dat hij niet kon begrijpen hoe, in hun positie, zij zo'n onverschilligheid konden tonen over wat er gaande was op Longwood, terwijl hun aanwezigheid op Sint-Helena minder was om toe te zien op zijn detentie dan dat hij netjes werd behandeld.

308. *The speech of Lord Bathurst*, als minister van koloniën, uitgesproken in het House of Lords was een antwoord op de Motion made in *the British Parliament by Lord Holland, to submit documents relative to the treatment imposed on Napoleon in Saint Helena*. (Dit werk is in bezit van rkv, hij heeft het gepubliceerd op een van zijn weblogs).

Henry Richard Fox, derde Lord van Holland, geboren in 1773, werd opgeleid in Eaton en Oxford, had in Spanje en Italië gereisd en ontmoette in Florence een charmante vrouw, Lady Webster, die in juli 1797 zijn echtgenote werd.

Door traditie en door zijn karakter was deze neef van William Pitt, zijn gezworen tegenstander, een liberaal. Hij was in Parijs ontvangen door de Eerste Consul in 1801 en hij had vijandelijk gestaan tegenover de maatregelen, die door de regering van Lord Liverpool tegen Napoleon werden genomen. Op 18 maart 1817 hield Lord Holland een rede vol met matigheid voor de lords: 'U bent zich allen bewust', zei hij, 'van de tegenstand, die ik heb geuit tegen de ministers van de regering betreffende Napoleons detentie en verbanning. Hoewel ik dezelfde mening heb over dit onderwerp, is mijn mening niet uw Lords op te roepen het politieke plan te veranderen; maar de klachten uit Sint-Helena en een aantekening, die in mijn handen kwam, die geschreven schijnt te zijn door generaal graaf de Montholon, zou heel goed een onuitwisbare vlek kunnen betekenen op het karakter van de Britse natie.' Na deze rede vroeg de eerbare Lord om de opening van een onderzoek en dat de ministers aan de leden van het House of Lords de papieren en correspondentie zouden tonen tussen Saint-Helena en Zijne Majesteits gouverneur, om wat licht te werpen op de behandeling van Napoleon. Lord Bathurst antwoordde met een speech, die grote emotie veroorzaakte. Hij noemde de klachten van Generaal Bonaparte fundamentele leugens en verklaarde dat de maatregelen, die waren genomen, golden voor krijgsgevangenen. Hij verwierp de motie, drukte de angst uit dat de nobele Lord, auteur van de motie, niet onpartijdig de maatregelen, opgelegd door de wet van het Parlement, kon bediscussieren over deze gevangene, want, volgens hem, elke beperking was inhumain en onwettig. Zie de mooie brief, geschreven door Madame Mère aan Lord Holland; Rome, 1 mei 1817.

'Napoleons moeder kan haar dankbaarheid niet beter uitdrukken voor de belangstelling, die u heeft voor haar zoon, dan door u te haar verbazing te vertellen over het lezen van het antwoord van Lord Bathurst, dat niemand van zijn familie de minister enige brief omtrent Sint-Helena heeft gezonden.

493 De Keizer was hersteld van zijn ziekzijn op dezelfde manier, die hem de vorige keer had doen herstellen: in zijn kamer blijven, vasten en kippenbouillon. Hij vertelde dat aan generaal Gourgaud, die een tweede keer was getroffen door een ernstige aanval van dysenterie: 'Laat ze je niet drogeren: De Britten hebben medicijnen, die geschikt zijn voor paarden, maar ze irriteren meer dan dat ze verlichting brengen.' En omdat kippenbouillon een algemeen middel is, raadde hij het hem aan. De generaal volgde het advies van de Keizer niet, omdat zijn symptomen vroegen om snelle en efficiënte remedies.; ze werden hem gegeven en het ging beter. Acht dagen later begon zijn herstel en hij hernam zijn gewone leven, hoewel met een grote interne zwakte.

Op 10 april kwam de China-vloot op Sint-Helena aan. Het was een tijd van festiviteiten voor de eilandbewoners; ze waren in de gelegenheid voorwerpen te kopen, die ze nodig hadden en hun goederen of groenten aan de schepen te verkopen voor een erg hoge prijs. Tijdens deze korte periode lieten de bemanningen, de officieren en de passagiers veel geld in de stad achter en gaven Jamestown een ongebruikelijke drukte.

Aan boord van een van deze schepen was een cadeau, dat naar de Keizer was gestuurd, het kon een schuld uit dankbaarheid genoemd worden. Dhr. Mannering, een opmerkelijke

student, die voor onderzoek in kunst en mensheid reisde, was gevraagd het hem te geven als ze langs Sint-Helena kwamen. Er was een brief bij van de eerbare heer Elphinstone, die dankbaar was aan de persoon, die aan de avond voorafgaand aan die van de Slag bij Waterloo, hulp had verleend aan zijn ernstig gewonde broer op het slagveld. Het cadeau bestond uit een prachtig ivoren schaakspel, groter dan normaal, twee grote en mooie opengewerkte manden en een exclusieve ivoren mand, gevuld met paarlemoeren dingen. Alles was bijzonder uitgevoerd: op elk stuk stond een gekroonde adelaar en de letter N met de keizerlijke kroon. Toen hij op Sint-Helena aankwam, had dhr. Mannering de regels gevolgd, die voor vreemdelingen, die in de stad kwamen, voorgeschreven waren.

494 Hij overhandigde het cadeau van dhr. Elphinston aan de gouverneur opdat het naar Longwood gestuurd zou worden. De gouverneur wist niet wat hij moest doen met dit object voor de gevangene van Sint-Helena; het was niet bij hem gekomen via de gebruikelijke kanalen en het droeg de keizerlijke symbolen, die zijn regering niet wenste te erkennen. Hij aarzelde tussen het overhandigen of het zenden naar Europa, opdat het naar Sint-Helena zou kunnen terug keren. Echter, zich realiserend dat hij belachelijk zou lijken in de ogen van zijn ministers, stuurde hij de kist met de voorwerpen meer dan een maand na aankomst naar Longwood.

De daad van humaniteit, dat de Keizer dit cadeau opleverde, was voor hem heel gewoon; hij ging nooit naar een veldslag zonder zijn eigen chirurg te laten zorgen voor zijn vrienden of vijanden, die klaarblijkelijk nog in leven waren en de zilveren flacon met wijn, die Roustam of Saint-Denis bij zich had voor zijn persoonlijk gebruik, werd vaak gebruikt om degene, die uitgeput was, er weer boven op te heffen. De broer van dhr. Elphinstone, ernstig gewond de dag voor Waterloo, was in een bijna hopeloze staat, toen de Keizer naar hem toe ging, zijn chirurg naar hem toe stuurde om voor hem de zorg te geven, die hij nodig had. De Keizer besloot de cadeaus te geven aan keizerin Marie-Louise en de koning van Rome. Gravin de Montholon moest bij hem afleveren toen ze Sint-Helena verliet.

Op dezelfde tijd kwam er een schip uit Engeland, de Baring. De batterij commandant had op zich genomen bij zijn aankomst op Sint-Helena bij de Keizer een marmeren buste van de koning van Rome af te leveren, het werk van een beeldhouwer uit Livorno, die er een brief had bijgevoegd. De Keizer werd onmiddellijk op de hoogte gebracht, toen het schip arriveerde, maar acht dagen later was de buste nog niet verzonden. De preek van de gouverneur was onhandig, maar zijn stafchef, Sir Thomas Reade had eenvoudig voorgesteld het in zee te gooien om het probleem op te lossen. Die menig werd ontkend, maar hoe kon iemand dat niet geloven, toen bij een vorige gelegenheid dezelfde hoge officier gezegd had, toen hij over de Keizer sprak: ‘Als ik gouverneur was, zou ik die Fransman een paar dingen leren; ik zou hem van zijn vrienden afzonderen en ik zou zijn boeken wegnemen! Hij is slechts een ellendige boef; ik zou hem als zodanig behandelen en, bij God, het zou de koning van Frankrijk een groot plezier zijn van hem af te zijn!’

495 Die woede-uitbarsting van Sir Thomas Reade was uitgelokt door de weigering van de Keizer om Sir Thomas Strange te ontvangen, een van de hoge rechters in Calcutta, die via de gouverneur de eer gevraagd had om aan hem voorgesteld te worden. De Keizer had als antwoord gestuurd: ‘Mensen, die in het graf neerdalen, geven geen ontvangst.’ Was het niet vreemd, dat de Keizer had verklaard, dat hij geen bezoekers zou ontvangen, behalve als ze door graaf Bertrand werden aangekondigd en de gouverneur hem er een bracht? Hudson Lowes woede was groot, maar die van zijn chef-staf overschreed alle grenzen.

De gouverneur maakte een einde aan zijn twijfels, ging naar de groot-maarschalk en vertelde hem dat er een marmeren buste van de zoon van Generaal Bonaparte op de Baring was meegekomen en dat het een middelmatig werk was van een Livornose beeldhouwer. In zijn begeleidende brief bevestigde de beeldhouwer, dat hij was betaald,

maar hij beval zichzelf aan in de vrijgevigheid van Generaal Bonaparte. De gehele affaire kwam de gouverneur voor als een speculatie en de kosten van 100 louis (2000 francs), die de kunstenaar aangaf als verwachte bijdrage, was een buitengewone en onacceptabele eis. De groot-maarschalk antwoordde dat de Keizer alleen kon beslissen in deze zaak en dat het zien van zijn zoon, die hem zo vele jaren lang ontbroken had, onbetaalbaar was. De volgende dag kwam het op Longwood aan. De witte marmeren buste was heel aardig gemaakt en de inscriptie er op zei: Napoleon, François, Charles, Joseph en hij was gedecoreerd met het grootkruis van het Légion d'honneur. Toen de Keizer hem ontving, bleef hij beschouwend staan voor dit beeld van zijn zoon. 'Hoe kan het zijn', zei hij, 'dat er op deze rots een man is, wild genoeg, om te bevelen deze buste in zee te gooien? Hij is zeker geen vader. Voor mij is deze buste meer waard dan een miljoen. Zet het op de tafel in de salon, zodat ik het elke dag kan zien.' De volgende dag werd onderstaande brief door de groot-maarschalk geschreven aan de batterij-commandant van de Baring.

Ik heb de marmeren buste van de jonge Napoleon ontvangen; ik heb het aan zijn vader gegeven en het gaf hem de grootste voldoening.

Ik betreur het dat het niet mogelijk voor u is om ons te bezoeken en ons de details te geven, die voor een vader in zijn positie, van het grootste belang zou hebben kunnen zijn.

496 *Uit de brieven, die u me heeft gestuurd, blijkt dat de kunstenaar rekt op 100 pond voor zijn werk. De Keizer heeft mij opgedragen u een creditbrief te geven voor 300 pond; het meerdere geld is bedoeld om u het verlies te vergoeden, waarvan hij weet, dat u dat heeft geleden door de verkoop van uw handel, omdat u niet in staat was die uit te laden en voor de problemen, die deze zaak u veroorzaakt heeft, maar die u verheft tot de eer van een honorabele man.*

Aub, wees vriendelijk genoeg de mensen, die deze vriendelijke gedachten aan de Keizer hebben, alle dank van de Keizer over te brengen.

*Ik verblijf, enz.
Graaf Bertrand*

De vertraging in het versturen van deze objecten had de Keizer geïrriteerd over wat hij noemde de gouverneurs dubbelhartigheid en zijn zieke wil. Hij liet graaf Bertrand de volgende brief schrijven:

Gouverneur:

Ik heb de vijf kratten ontvangen, waarvoor u de moeite nam ze me toe te zenden, bevattende een schaakspel, een doos penningen en twee ivoren manden, gestuurd uit Canton door dhr. Elpinstone.

De Keizer was verrast in uw brief te lezen, dat u geloofde dat het uw plicht was deze objecten niet te overhandigen. U zei: 'Als ik volledig met de geldende regels handelde, zou ik elk toezending verdacht vinden.' In dit geval, gouverneur, heeft u het juiste gedaan door ze achter te houden.

Maar waar dient dit toe? Kwamen deze objecten niet aan via de kanalen van het ministerie? In de ministeriële beperkingen is gespecificeerd, dat brieven via haar kanalen moeten komen, maar niet objecten als kleding, bustes, meubilair, ed. We hebben constant veel objecten ontvangen, ons toegezonden vanuit de Kaap. Inderdaad hebben Lord Bathurst in zijn speech en uzelf in brieven verontwaardigd de beschuldiging van zich geworpen, dat brieven, die met de post of op een andere manier kwamen, naar Londen gestuurd moesten worden om dan naar dit land terug te komen.

Dit kan niet en moet niet u de bevoegdheid geven objecten achter te houden, zoals bustes, meubels, boeken en allerlei andere zaken, die geen betekenis hebben voor de veiligheid van de detentie.

497 *Zou het kunnen, omdat er een kroon op de penningen staat? Maar er kan geen regel bestaan, die niet onder uw aandacht is gebracht en er is bij ons weten niets dat ons zou verhinderen een object te bezitten, dat een kroon draagt. In dat geval zou het ook nodig zijn nieuwe voorkanten van de speelkaarten te maken, omdat daar kronen op staan; het linnen en het weinige zilver, dat nog naar de stad gaat, dat is ook gemerkt met een kroon.*

Van wie kan deze regulering komen, waarvan u zegt dat het tegen de macht is? Van uw regering, die als enige het recht heeft dit te doen in overstemming met de wet? Uw ministerie heeft in het Parlement openlijk verklaard, dat het geen beperkingen heeft gemaakt, alleen regels voor de uitvoering. Inderdaad, u heeft geen recht dit te doen. De Keizer wenst van niemand een gunst en wenst niets te bezitten via iemands grillen. Maar hij heeft het recht de beperkingen te kennen, die uw regering, het Parlement hem hebben opgelegd en alle landen hebben het zelfde recht. Daarom smeed ik u ons deze nieuwe beperkingen mede te delen; als er zulke beperkingen zijn, zouden zij in tegenspraak zijn met de beweringen van Lord Bathurst, dat ze geen ander doel mogen hebben dan de verzekering van de veiligheid van de detentie. De Keizer vraagt me te protesteren tegen het bestaan van elke beperking of regel, die niet wettelijk gecommuniceerd is met hem over haar uitvoering.

Ik verblijf, enz.

Graaf Bertrand

Het antwoord van de gouverneur duurde niet lang, voor het er was:

Geachte Heer (Sir),

Ik heb uw brief van de 9^e ontvangen. U gebruikt daarin constant de titel van Keizer en de toon, waarop u uw gevoelens tegen mij uitdrukt, als u ze neerschrijft, geeft me voldoende recht om te zwijgen over haar inhoud, want het is aan mij gericht op een niet-ontvankelijke wijze en ik wijs op mijn brief van 30 augustus 1816 aan graaf de Montholon. Ik zal hiervan echter geen gebruik maken om u te weigeren te antwoorden.

Mijn enige doel met mijn schrijven aan u op de 8^e van deze maand was om de indruk te voorkomen, dat ik tactisch erken of afwijs het gebruik van de keizerlijke rang in de kroon, die overal geplaatst wordt boven de hoofdletter N van Napoleon, aangetroffen op de giften, gestuurd door een particuliere Brit en afkomstig uit een Britse fabriek.

Als ik ze zonder commentaar had laten passeren, zou de conclusie noodzakelijkerwijs getrokken moeten worden, dat ik er niets ongepast in zou zien. Ik weet niet tot welk punt dit voorval zou hebben kunnen leiden en welke klachten er zouden hebben kunnen ontstaan, als er in de toekomst van af geweken zou zijn, als ik niet expliciet mijn redenen vertel in deze zaak u toe te staan dat de objecten waarover het gaat, u bereiken.

498 *De persoon, die deze cadeaus heeft gemaakt, had zijn eigen gedachten. Maar ook ik heb het recht om mijn mening uit te voeren ze niet toe te staan dan alleen door mijn tussenkomst. Door de cadeaus te laten geleverd te worden zonder verder commentaar dan mijn brief, ging ik tot de uiterste grenzen van wat van mij verwacht kon worden met betrekking tot de wensen en verwachtingen van Generaal Bonaparte.*

U vraagt mij, meneer, "Is het, omdat deze objecten niet aankwamen via de kanalen van het ministerie?" Ik zou mijzelf volledig juist hebben gehouden als ik ze achter gehouden had, overeenkomstig met de algemene bedoeling van mijn instructies, zelfs

zonder de decoratie er op, tot dat ik de uitdrukkelijke toestemming van mijn regering had verkregen om ze te bezorgen, indien ik geen gebruik had gemaakt mijn gedelegeerde macht hen te onderzoeken en mij er van te overtuigen dat ze niet een of andere manier van communiceren bevatten, die kon leiden tot clandestiene correspondentie. Dat ik u de brief zond, zelfs voordat de objecten waren ontscheept, is voldoende bewijs, dat dit het principe was, dat ik aanhing, beter dan te wachten op instructies uit Engeland.

Uw opmerking, Sir, dat ik verontwaardigd de beschuldiging van mij afwierp dat de brieven zijn aangekomen via de post of via privé middelen, terug gingen naar Londen om daarna weer naar dit eiland gezonden te worden, deze beschuldiging verwerp ik zeker, sir, evenals de beschuldigingen, waardoor dit kwam, omdat zij niet waar of juist zijn; omdat ik woedend was over dit gevoel, dat beledigend is en schaamte veroorzaakt in de beleefdheidsuitdrukkingen (omdat er familiale brieven worden gestuurd, heb ik namens de personen, die appelleren aan een gedelegeerde macht, die niet door mijn instructies wordt gewettigd.) Maar ik geef niet toe, dat ik het recht niet heb en ook nooit gehad zou hebben om perfect wettelijk brieven naar Engeland terug te zenden, als ik daar behoefte aan had, als ze binnen kwamen via onconventionele kanalen. Cadeaus evenals brieven kunnen de veiligheid van de detentie bedreigen en kunnen onderwerp zijn van onderzoeken, die voorkomen dat ze ooit gebruikt zullen worden als versierings- of nuttigheidsobjecten. Een brief kan verborgen worden onder hoeken van een schaakbord of in de omslag van een boek evenals in de naden van een overjas en ik heb geen enkele verplichting de persoon, die ze verstuurt, te vertrouwen, wie het ook mag zijn. Als ik toesta, dat de objecten bij u afgeleverd moeten worden, was dat, omdat ik er van overtuigd was, dat ze niet van verwerpelijke aard waren en u heb zeker geen reden, sir, te klagen over de manier, waarop ik mijn gedelegeerde autoriteit gebruik, evenals in het algemeen over de toestemming van het leveren van elk object, dat arriveert, als eveneens in het doorlaten van andere objecten aan mij geadresseerd, waarvan de afzenders de aflevering geheel aan mijn oordeel overlaten.

499 *U merkt op, sir, 'Is het omdat er een kroon staat op de penningen?' en u vraagt of er een regel bestaat, die u verbiedt een object met een kroon er op te bezitten.*

Er is zeker geen geschreven regel, die welk voorwerp dan ook met een kroon er op, verbiedt afgeleverd te worden op Longwood. Maar in dit geval gaat het over de keizerlijke kroon boven de hoofdletter (initiaal) N van Napoleon, gekerfd, verzilverd, gegraveerd en aanwezig op bijna elk object. Zijn troonsafstand, het Verdrag van Parijs en de daden van het Britse Parlement maken zo'n regel overbodig.

De voorwerpen versierd met de keizerlijke kroon, die gewoonlijk worden aangetroffen op Longwood, droegen dit merkteken voor de abdicatie. Ik hem nooit met u gediscussieerd over het bezit hiervan of over enige bevrediging, die zij u kunnen brengen.

Voor wat betreft de passage, waarin u de Parlementaire debatten aanhaalt, sta mij toe u te informeren, dat dit niet correct is volgens de kranten, die ik heb gelezen. De nieuwsbladen zelf zijn het niet eens, want de ene spreekt over regels en de ander over instructies, niet restricties, die allen hetzelfde betekenen zonder dat de beginletter veranderd zou moeten worden.

U zegt, sir, 'U heeft het recht niet ....'

Het besluit van het Parlement, de commissie en de instructies aan mij gegeven, sir, zijn de zekerste gidsen voor wat dit betreft. Echter, veroorloof mij er aan toe te voegen, dat mijn oorspronkelijke instructies, waarvan u beweert dat ze mijn enige leidraden zijn, een bredere interpretatie hebben gekregen dan wat hun strikte en letterlijke bedoeling zouden impliceren, afhankelijk van de graad van het persoonlijk ongemak,

waaraan Generaal Bonaparte nu lijdt.

U voegt er aan toe: ‘De Keizer wenst geen gunsten....’

Ik verklaar niet de macht de te hebben Generaal Bonaparte een gunst te doen, nog minder de arrogantie hem te onderwerpen aan een daad van mijn wil. Hij is onder geen enkele restricties, waar mijn regering weet van heeft of en waarover de gehele wereld niets weet.

Ik maak van de gelegenheid gebruik u er aan te herinneren, dat Generaal Bonaparte zelf in de twee gesprekken, die ik met hem heb gehad, me er opmerkzaam maakte, dat als hogere officier ik moest handelen in overeenstemming met mijn instructies en mijn plicht te vervullen, zoals mij bevolen was; bij een andere gelegenheid weigerde hij elke directe of openbare inspectie. Hoe kunnen deze weerspannigheden zich verhouden met de nauwe grenzen, waar binnen u probeert het uitoefenen van mijn plichten te verhinderen?

500 *De meningen, die u naar mij heeft geuit, komen overeen met die van mijzelf (zie al de zaken van de aan mij gedelegeerde macht, zelfs daar, waar ik probeer het meest gunstig te handelen, ontmoet ik slechts nieuwe argumenten.) Maar als zulke tegengevoelens naar mij worden geuit, zult u erkennen, sir, dat het moeilijk is ze te volgen.*

U zegt, sir, ‘De Keizer heeft me gevraagd te protesteren tegen het bestaan van alle regels....’

Het is essentieel voor mijn plicht, elke keer als de omstandigheden het toelaten, alle communicatie te overwegen, die over mijn persoon wordt gemaakt, zoals u optekent. Echter, het zou onmogelijk zijn officieel een bericht te geven over een maatregel, die voortkomt uit een bijzonder omstandigheid, voordat die omstandigheid haar nut heeft aangetoond.

De maatregel, waarover u spreekt, was niet van dien aard, dat er van te voren over gecommuniceerd moest worden, maar hij werd zeker niet in werking gesteld voordat u ervan op de hoogte was gebracht.

Ik verblijf, enz.

Hudson Lowe, Luitenant-Generaal

HOOFDSTUK 18 (blz. 501 – 514)

Admiraal Plampin – Verveling – De tuinen van Longwood

501 Een schip uit China kwam aan op 5 juni en het kondigde Lord Amherst aan, Brits ambassadeur in China, die spoedig op Sint-Helena zou aankomen. Dhr. Mannering was op dat schip, de man, die Tibet had bezocht en de Daila Lama had gezien. Dokter O’Meara had hem in de stad gesproken en had de Keizer gezegd dat dhr. Mannering graag aan hem voorgesteld wilde worden. De Keizer wenste zeer graag te praten met deze reiziger, maar wilde niets veranderen in zijn systeem, dat hij hanteerde, geen bezoek te ontvangen, hij zou zich onthouden van deze afleiding. De groot-maarschalk echter suggereerde het idee dhr. Mannering in zijn huis te ontvangen, waar dan de Keizer per toeval zou komen en hem daar aantreffen. De Keizer nam dat voorstel over en sprak met deze grote wetenschapper. Dhr. Mannering zei, dat de Daila Lama een intelligent kind was, ongeveer zeven jaar oud op het moment dat hij hem zag. Het grootste deel van zijn inkomen kwam uit het geloof van het volk en de prinses in dat deel van de wereld. Noch hij noch zijn priesters konden trouwen. Evenals hij konden zij, dankzij positieve signalen, bepalen wanneer een geest overging van het ene lichaam naar het andere. De Keizer was tevreden over bepaalde antwoorden op zijn vragen betreffende de administratieve en topografische aspecten van deze landen, maar dat was hij minder over

de antwoorden, die hij kreeg over het onderwerp religie. Dhr. Mannering gebruikte de gelegenheid de Keizer er aan te herinneren, dat toen hij in Frankrijk gevangen werd gehouden na het verbreken van de Vrede van Amiens, er orders waren gegeven hem zo spoedig mogelijk vrij te laten, toen ze begrepen dat hij een reiziger voor de wetenschap, de kunsten en de samenleving.

Toen Lord Amherst aan het einde van juni arriveerde, vroeg hij ontvangen te worden door de Keizer; die ambassadeur had gefaald in de opdracht, die hij van zijn regering had, door de kowtow niet af te schaffen (309), (309a).

309. Williman Pitt, eerste graaf van Amherst, liet in zijn dagboek de aantekening van zijn lange bezoek aan de Keizer na. Sir Henry Ellis, secretaris van de missie van Lord Amherst naar China, heeft aan het eind van zijn boek geschreven: ‘Het fortuin van Bonaparte was erg veranderd, niettegenstaande zou ik liegen als ik zou zeggen dat ik zou verschijnen voor de man, die terreur en verbazing in de wereld had gebracht, ik mijn gebruikelijke kalmte zou bezitten. Zeker de antichambre, waar ik wachtte, leek nauwelijks op die van de Tuilerieën, maar de voormalige Keizer kon het doen zonder het decor van een paleis in mijn ogen; zijn bewegingen alleen al waren voldoende om onder de indruk te zijn. Ik beschouwde hem niet als terneer geslagen door het verlies van zijn koninklijke waardigheid, van zijn vroegere macht, zijn formidabele legers en zijn schitterend hof, dat benijd werd door erfelijke monarchen, nauwelijks toegevoegd aan het prestige van zijn genie, volgens mij. Ik dacht dat ik weldra in de aanwezigheid van een intellectueel, wiens natuur en bestaan zich ver boven het mijne zou zijn, vond ik.’

‘Wel, hoe is het met mijn vriend, de Shah?’ De Keizer sprak een half uur, de woorden leken even snel uit zijn mond te komen als zijn gedachten. ‘Als Rusland Polen organiseert, zal ze onoverwinnelijk blijven’, zei hij en overgaand in het Engels: ‘Wat hebt u er mee gewonnen oorlog met mij te maken? Het bezit van mijn persoon en de gelegenheid uzelf zonder mededogen te tonen! U heeft nog steeds uw eeuwenoude militaire bravoure, maar u zult nooit een militaire macht zijn.’ En hij voegde er aan toe: ‘Engeland is gevallen sinds het betrokken is geraakt in de zaken van het continent.’ Henry Ellis vond dat zijn manieren prettig waren, zijn voorkomen een opmerkelijke mix van eenvoud en gewetensvolle superioriteit. O’Meara in zijn *Voice from Saint Helena* en in een brief van Hudson Lowe in schande gezonden eind augustus 1822 aan Lord Amherst, evenals het antwoord van de ambassadeur gedateerd op 2 oktober 1822 (Lowe Papers) zegt met betrekking tot het gesprek met Lord Amherst:

‘Zoudt u meer uit gaan dan ik doe als, behalve de aanwezigheid van een officier, je niets kon zeggen dan slechts goedmorgen tegen de mensen, die je ontmoette?’ had de Keizer gevraagd.

‘Ik zou net zo doen als u, ik zou mijn kamer niet verlaten’, antwoordde Lord Amherst.

309a. De kowtow is een diepe buiging, als onderdanig eerbetoen, met de knieën en het hoofd op de grond, zoals vroeger in China (rkv)

502 De Keizer had over dit incident gehoord in de Britse kranten en gaf de ambassadeur de schuld voor dat niet-afschaffen, bij deze gelegenheid opmerkend dat een ambassadeur geen soeverein was, ongeacht wat de diplomatie voorschreef; een koning zag zijn gelijke nooit in de ambassadeur van een andere koning en de laatste had slechts die titel om met voorzichtigheid en voorrechten behandeld te worden, dit gegarandeerd door de hoogste mannen in die staat. Door de ceremonie van de Kowtow te weigeren, had hij voor zijn regering alle voordelen, die hij voor zijn regering had kunnen bereiken, verloren.

503 Lord Amherst ontving van de Keizer de ontvangst, die hem door Sir Hudson Lowe niet was toegestaan bij aankomst op het eiland. De generaals Montholon en Gourgaud bleven achter in de spreekkamer (die diende als dienstvertrek bij deze gelegenheid) tijdens de ontmoeting met de ambassadeur, terwijl de groot-maarschalk hem naar de salon leidde, waar de Keizer was en hij bleef bij hen. Saint-Denis en Noverraz verbleven bij de deuren van de salon en de veranda. Omdat Lord Amherst’s ontvangst door de Keizer en zijn officieren werd gemarkeerd door mededogen voor hem en zijn gevolg, waren zij van hun kant even respectvol en beleefd in hun manieren en woorden.

De Keizer leek tevreden te zijn over de ontvangst, die hij zojuist had verleend. Hij trof in Lord Amherst evenveel humor als kennis aan. Toen de ambassadeur een verzoeningsmissie met Hudson voorstelde, greep hij de gelegenheid hem na de eerste

twee woorden te onderbreken en hem alles te zeggen over hoe hij over deze man dacht. Amherst beloofde niets verborgen te houden voor de prins-regent en bood respectvol zijn bemiddeling aan met Lowe. ‘Dat zou nutteloos zijn’, antwoordde de Keizer hem onderbrekend. ‘Hij is als een tijger, zijn klauwen in zijn prooi gravend, wiens doodsangst hij met plezier verlengt. Zeg de prins-regent, vertel het Parlement, waarvan u een van de voornaamste leden bent, dat als gunst de bijl van de beul wacht om een einde te maken aan de woede-uitbarstingen van mijn gevangenisbewaarder!’ De Keizer had gedurende deze audiëntie zijn hoed onder zijn arm; er was te zien dat er geen kokarde op zat, zoals hij met enkele dagen geleden opgedragen had het weg te leggen.

De Keizer stond op het punt een groot verlies te lijden, dat hij des te erger zou voelen, omdat het niet vervangen kon worden. Admiraal Malcolm, die zo graag gezien had, dat de positie van de Keizer draagbaarder op deze miserabele rots gemaakt zou worden en de buitensporige strengheid van de voorschriften van de gouverneur de schuld gaf, stond op het punt Sint-Helena te verlaten. Hij had vaak zijn diensten aangeboden een verzoening tussen Hudson Lowe en de Keizer tot stand te brengen, zonder ooit geslaagd te zijn. Hij kwam zijn opvolger voorstellen, admiraal Plampin (310), die met de Conqueror was aangekomen. Een paar dagen later vroeg generaal Bingham de Keizer de officieren van het 53^e regiment toe te staan te komen om afscheid van hem te nemen, zij gingen het eiland verlaten. Het regiment werd vervangen door het 66^e. Op 2 juli kwam admiraal Malcolm zijn opvolger, admiraal Plampin voorstellen. De Keizer had van dokter O’Meara gehoord dat de zoon van Sir Robert Wilson aan boord van de Conqueror was; hij zei de admiraal te brengen, dat hij et erg fijn zou vinden de zoon van de man te ontmoeten, die het leven gered had van een van zijn beste vrienden. Maar de ontvangst was kort;

310. Schout-bij-nacht Robert Plampin (1762-1834), behoorlijk vulgair met een beperkte geest, was een aartsvijand van de Fransen, wiens taal hij sprak, maar die hij bevochten had sinds Toulon (1793); hij zat vol met haat tegen Napoleon. Zijn aankomst veroorzaakte een schandaal op Sint-Helena; hij stelde inderdaad aan Lady Lowe een vrouw als zijn echtgenote voor, die het niet was! Predikant Boys fulmineerde vanaf de kansel tegen de moraal van deze officier, maar Hudson Lowe tolereerde hem in ruil voor de belofte van versterkte veiligheid tegen de bewoners van Longwood. De Keizer ontving hem op 2 juli 1817 samen met kapitein Davie, die de Conqueror commandeerde en secretaris Elliot, voorgesteld door Sir Pulteney Malcolm. Napoleon en Plampin konden elkaar niet verdragen. De admiraal beschreef de Keizer in de meest onrespectvolle termen en de Keizer op zijn beurt beoordeelde zonder terughoudendheid: ‘die kleine man van ongeveer 60 jaar met een erg onplezierig voorkomen. Hij lijkt op een van die ordinaire Nederlandse zeelieden, die altijd dronken zijn en die ik in hun land heb gezien, met een pijp, zittend aan tafel met een stuk kaas en een fles jenever voor hen.’ Admiraal Plampin verliet het eiland in juli 1820.

504 het gaf een aanwijzing over de slechte relaties, die zouden ontstaan tussen de Keizer en deze nieuwe admiraal, die beleefd, koud en niet erg vriendelijk was tegen de Keizer.

Op 12 juli ontving de Keizer het corps officieren van het 53^e. Toen ze de salon binnen kwamen, vormden de officieren een halve cirkel en de Keizer sprak tegen ieder van hen: hoeveel campagnes, hoeveel verwondingen? ‘Ik zal altijd met plezier over elk goed resultaat, behaald door het 53^e, horen, waar ik alleen maar lof over heb. U moet erg verdrietig zijn’, zei hij tegen generaal Bingham, ‘zoveel dappere mannen te zien vertrekken.’ Kapitein Poppleton, de wachtofficier op Longwood, die steeds wist hoe zijn wachtplichten met consideratie en attentie ondanks tegenslag uit te voeren, ontving tekenen van persoonlijke tevredenheid van de Keizer. De houding van het officierscorps was die van verdriet vanwege door het verlaten van Sint-Helena de Keizer achter te laten op dit verlaten stuk land. Wij hadden in de huishouding een paar Engelsen in dienst, die behoorden bij het 53^e. Zij vertelden ons, toen ze Sint-Helena verlieten, dat het gehele regiment graag in staat was geweest Napoleon mee te nemen en hem te zien wonen in een

mooi kasteel in Engeland. Deze sentimenten verbaasden ons niet; officieren en soldaten hadden altijd veel aandacht en consideratie met hem gehad. Zij, die in dienst van het huishouden waren, kregen een beloning bij het weggaan en werden vervangen door Chinezen.

Generaal Gourgaud, zonder bedlegerig te zijn, leed steeds aan een grote interne zwakheid, die hem nooit verliet en zoals altijd bij dit soort problemen in het algemeen, maakte dit hem verdrietig. De Keizer probeerde dit te bestrijden door werk en gesprekken, herinnerde de generaal aan zijn activiteiten op het slagveld en de eer, die hij daar had behaald. De Keizer, die geloofde dat de generaal zich bezorgd maakte over zijn toekomst, ging op een dag hierover met hem praten op een vaderlijke manier, want hij was gedwongen het bed te houden. De generaal was bezorgd over zijn moeder, waarvan hij erg veel hield. Een uur later kreeg hij een open brief om naar Frankrijk te sturen. Het was een pensioen van 12.000 francs voor mevr. Gorgaud, uit te keren aan haar zoon. Generaal Gourgaud was niet de enige, die profiteerde van de keizerlijke vrijgevigheid. Generaal Montholon had Frankrijk in grote haast verlaten; de Keizer hoorde indirect van enkele financiële moeilijkheden, die hij daar had achter gelaten; hij maakte onmiddellijk een bedrag voor hem beschikbaar, zodat de bezigheden van zijn verleden niet de complete devotie, die hij hem was komen aanbieden, konden verstoren. Ik zou hier nog vele gelijke gevallen kunnen noemen, tijdens de dagen van zijn grootsheid, tegenover vele mensen, die, toen de gebeurtenissen zich tegen hen keerden, hem verlieten. Ik houd de namen geheim van hen, die deze magnifieke giften ontvingen, in plaats van hun ondankbaarheid op te tekenen.

Onder de mensen, die vertrokken, vond generaal Gourgaud een manier een brief te laten toekomen aan prins Eugène, gedicteerd door de Keizer, samen met het pensioencertificaat van 12.000 francs, dat de prins opdroeg mevr. Gourgaud het bedrag te betalen vanuit de fondsen, die hij voor de Keizer beheerde. Hij gebruikte dezelfde manier om zijn moeder te vertellen wat de Keizer voor haar deed. Het was een erg gelukkige dag voor hem.

De Keizer, geïnformeerd dat de generaal in het 53e de middelen had gevonden een brief veilig te versturen, dicteerde de volgende brief aan hem om die te sturen naar prins Eugène in München:

Mijn zoon, ik verzoek je voor mij een krediet te openen van 12.000 francs per maand, beginnende in oktober 1817, bij de heren Andrews and Parker te Londen. Schrijf aan de bankier dat graaf Bertrand elke maand dit bedrag van hem zal krijgen en dat hij dat moet doen. Hier staan ze me nog niet de meest noodzakelijke dingen in het leven toe. Het is zinloos voor jou om mij te schrijven, zoals de zaken er nu voorstaan.

Nadat hij getekend had, voegde de Keizer in zijn eigen handschrift er aan toe:

Geef mij vrouw, mijn moeder en Hortense nieuws over mij.

De officieren van het 66^e vroegen de eer om zich te presenteren aan de Keizer. Dit verzoek werd ingewilligd; de presentatie was hetzelfde als bij het 53^e. Ze werden binnen gelaten door de groot-maarschalk en voorgesteld door generaal Bingham. Na de ontvangst nodigde de Keizer de hoogste officier uit om met hem te dineren. Toen de generaal de Keizer uitnodigde te wandelen in de richting van Lady Bingham's cottage, antwoordde de Keizer, dat hij daar met plezier heen zou gaan, als het binnen de aangegeven grenzen lag. 'Kijk na of dat zo is en ik zal komen en u vaker zien.'

Longwood had toen een opleving gehad, die een tijd lang niet was geschied; spoedig keerde de gewone rust terug. De Keizer had weer geen andere afleiding in zijn monotone leven dan het nieuws, dat generaal Gourgaud hem bracht over zijn gesprekken met de Russische commissaris of die van dokter O'Meara met de gouverneur; de laatsen waren bijtend en slecht gehumeurd. De Keizer lachte erom en toen hem verteld werd over Hudson Lowe's driftbui, wenste hij dat deze op een dag zou sterven van boosheid.

507 De gouverneur had de Keizer via de dokter laten zeggen, dat de laatste brief van generaal Bertrand de meest impertinente was, die hij ooit ontvangen had en hij zou onthouden dat generaal Bertrand slechts op het eiland verbleef, alleen omdat hij, Hudson Lowe, dat toestond; als hij zich weer zo gedroeg, zou hij gedwongen zijn hem onmiddellijk naar de Kaap te sturen. Hij vroeg ook aan generaal Bonaparte hem te laten weten, wie de auteur was van de infame smaad, die hem ervan beschuldigde het borstbeeld van de jonge Napoleon te willen breken en van het verhinderen van de schutter van de Baring zijn goederen te verkopen. De Keizer was zich aan het scheren, toen hij de klachten van de gouverneur vernam; hij stopte plotseling, draaide zich om naar de dokter en zei: 'Zeg hem dat het de schutter zelf was, die dat de groot-maarschalk vertelde.'

De dokter vertelde hem ook, dat de gouverneur al bezorgd was over het effect, dat hij had gehad op de officieren van het 66^e; na de ontvangst hadden deze hun positieve indruk niet verborgen tegenover zo'n groot ongeluk. 'Ik heb je altijd al gezegd', antwoordde de Keizer, 'dat het gedrag van deze man dat is van de kleine tirannen in Italië, wiens gedrag altijd slinks en mysterieus is. Zeg hem, dat als hij over mij tegen jou praat, dat hij me verveelt met zijn insinuaties en dat zijn gedrag met betrekking tot de buste van mijn zoon overeenkomt met al zijn daden sinds mijn aankomst.'

Kapitein Poppleton had ons net verlaten; hij vervangen door kapitein Blakeney van het 66^e, die zich snel verveelde door een plicht, die van hem vroeg een bewaking uit te voeren, die tegen zijn karakter inging. Wetend dat deze bewaking zo ver ging als tot het komen bij de ramen om te horen wat hij zei, had de Keizer Noverraz opgedragen twee tuinen maken parallel aan de salon en de spreekkamer, langs de gehele lengte van het hoofdgebouw. Ze waren 60 voet lang en waren net zo breed als deze vleugel van het gebouw, die 30 voet mat. Een klein houten hek werd rond elk van hen geplaatst en de schildwachten waren er dus die afstand van verwijderd. Pik en houweel weren spoedig gebruikt voor wat slechts een verschroeide laan was geweest en de grond werd diep genoeg uitgegraven, zodat er aangevoerde bomen of planten gemakkelijk konden groeien. Bomen, die met een grote kluit aarde waren uitgegraven, werden zorgvuldig naar het huis gebracht. Hoewel ze wat weg waren, gaven ze de Keizer toch schaduw, wat hij des te meer apprecieerde, omdat hij ervan kon genieten in zijn kamerjas, waar hij voorheen een stukje van het gebouw moest weggaan om zijn hoofd tegen de zon te beschermen. Het meest opmerkelijke van al onze aanplantingen waren de twee knappe sinaasappelbomen, op de manier van hierboven vervoerd en tegenover elkaar geplaatst. De takken vormden een hoge schuilplaats, zodat zes personen er onder konden dineren en het serveren hen niet hinderde. De Keizer gebruikte vaak de lunch in die schaduw en dicteerde daar zelfs af en toe. Hij hield er van zichzelf onzichtbaar te maken voor de wachtofficier. Een overdekking werd gebouwd in een van de tuinen; passieplanten klommen er tegen op en binnen een jaar was het op zo'n manier bedekt, dat het ondoordringbaar was voor de stralen van de zon.

508 Deze twee tuinen vormden een afleiding voor de Keizer, die een kleine pomp in de stad had laten kopen en zichzelf amuseerde met het water geven aan zijn planten, terwijl Noverraz en Saint-Denis de pomphendel bedienden. Een van de tuinen was bereikbaar via de Franse deuren in de eetkamer, maar de andere onder zijn ramen had er geen. Met

toestemming van de Keizer liet graaf Montholon een van de ramen in de tweede kamer veranderen in een Franse deur, zodat de Keizer vanuit zijn kamers naar behoefte naar een van de twee kleine tuinen kon gaan. Ze vergrootten de oppervlakte van zijn privé vertrekken zo een beetje en gaven hem het plezier, dat hij daarvoor niet gehad had, bijvoorbeeld dat van interesse in de ontwikkeling van de bomen, rozestruiken of bloemen voor hem, terwijl hij wandelde met deze of gene van zijn heren. Deze tuinen konden niet enige maanden eerder worden gemaakt, toen er nauwelijks genoeg water was voor het bad van de Keizer en voor de huishouding. Nu was er geen gebrek aan water meer en het water dat er was, gaf de planten een frisheid, die in sterk contrast stond met de uitgedroogde natuur om hen heen.

Als trouwe verslaggever vertelde dokter O'Meara aan Longwood zijn gesprekken met de gouverneur en wat dit ook was, verloor hij niets van de achting van de Keizer, die hem altijd vertrouwde. Dat was niet het geval als hij de woorden van de Keizer in Plantation House herhaalde. De gouverneur werd woedend, waarbij hij dokter O'Meara beschuldigde zich aan de Fransen verkocht te hebben. Hij dreigde hem naar de Kaap te sturen, geboeid aan handen en voeten, als hij beslag kon leggen op zijn illegale correspondentie. 'Uw Generaal Bonaparte doet zich ziek voor en hij is het niet. U steunt zijn verklaringen; zijn klachten tegen mij zijn infame leugens. Hij kent het precies, maar het is een manier om zijn klachten te ondersteunen en Europa te interesseren voor zijn persoon. Hij kan weten dat de werkelijkheid over zijn situatie bekend is en dat ik hem goed behandel! Vertel hem dat.'

De Keizer verzekerde de dokter opnieuw dat gezien de macht van de gouverneur het hem in staat stelde hem te verwijderen. 'Als hij zo zou handelen, zal hij niet zoveel zorgen over u hebben. U irriteert hem genoeg door uw relaties met de eilandbewoners en de afdeling zeelieden om u weg te sturen. U kunt er zeker van zijn, dat als Lord Bathurst wil dat Lowe mij doodt, hij niet verteld wil hebben dat hij me heeft laten doden door een dokter van zijn keuze en dat het eerste wat zijn regering hem aanraden zal, u niet van mij te laten verwijderen zonder mijn toestemming.'

Apart van deze gewelddadige uitbarstingen, die dokter O'Meara op Plantation House veroorzaakte, trof generaal Gourgaud gedurende zijn tochten mensen aan, die sympathiseerden met de positie van de Keizer, die hem een betere toekomst voorspelden: onder andere ontving de Russische commissaris van zijn hof, waaraan hij had geschreven, een complete afkeuring van de behandeling, waaraan de Keizer onderworpen was. Zijn correspondentie dwong hem naar Longwood te gaan en al het nodige te ondernemen om zichzelf daar welkom te laten zijn. Dit nieuws verheugde de Keizer, maar er kwam niets van. Graaf Balmain was verliefd geworden op de dochter van mevr. Lowe, een knappe vrouw, die hij voorstelde om te trouwen. Deze gebeurtenis zou spoedig plaats vinden en de gouverneur bezag met zorg de ontmoetingen met Gourgaud van zijn toekomstige schoonzoon; de ontmoetingen werden minder vaak en minder informatief. De andere twee commissarissen wilden niets liever dan op Longwood komen, maar dat zou betekenen de relaties met de gouverneur te verbreken. Zij lieten de verantwoordelijkheid voor de maatregelen bij hem, omdat het geen deel was van hun instructies. De tijd werd doorgebracht in illusies, de ene dag bedacht, de andere dag weer verlaten. Het is een feit, dat deze heren niet werden voorgesteld, omdat de Keizer hen niet wilde ontvangen in hun officiële functie.

De volgende 15 augustus, ter gelegenheid van zijn verjaardag, ontving de Keizer de complimenten van de dames en zijn officieren. Het was de derde verjaardag, die ons herinnerde aan de voorgaande feesten tijdens het Empire. Zoals het voorgaande jaar had de Keizer plezier in het geven van cadeaus aan de kinderen, die bestonden uit dubbele

Italiaanse napoleons, waarnaar hij mij gevraagd had en hij gaf de dames enkele kettingen uit China.

510 Begin september vonden er paardenraces plaats in het kamp. De gouverneur ging er naar toe, net zoals de bevolking van het eiland; de commissarissen van de Geallieerden kwamen ook. Met behulp van zijn verrekijker van het slagveld was de Keizer in staat vanuit zijn kamers te kijken, maar om er dichterbij te komen ging hij naar het huis van graaf Bertrand. Toen de races voorbij waren, naderden de commissarissen het grenshek in de hoop de Keizer te zien; mevr. Stürmer was er bij, te paard. De groot-maarschalk en generaal Gourgaud gingen met ze praten, zonder elkaar te vragen de scheidingslijn over te steken. Zonder zelf gezien te zijn zag de Keizer baronesse Stürmer, die hij knap vond en mooi te paard zat. Er werd aan de Keizer gerapporteerd dat Sir Hudson Lowe, die zag dat de commissarissen richting Longwood gingen, woedend naar huis was gegaan, want hij beeldde zich in dat er communicatie tussen hen en de Keizer gaande was, op een toevallige manier zonder officiële presentatie.

Als we vergeten zouden hebben dat Sint-Helena haar bestaan dankte aan een vulkaan, herinnerden ondergrondse vuren ons vanzelf aan dit feit; op een avond werden we verrast door een aardbeving. Het was 22.00u., iedereen lag in bed of was in zijn kamer. De Keizer lag in bed, ik las hem een lied voor van het Karelslied, gepubliceerd door prins Lucien, toen plotseling een hevig schudden me uit mijn stoel deed opspringen en de Keizer in zijn bed optilde. ‘Wat is dat?’ zei hij tegen me, ‘een aardbeving of is de Conqueror opgeblazen?’ Ik ging onmiddellijk naar buiten om poolshoogte te nemen: ik trof iedereen bij zijn eigen deur aan, ze zeiden dat het een aardbeving was. Ik ging terug om dit aan de Keizer te vertellen, die niet uit bed was gestapt; de duur van deze aardbeving was tussen de 15 en 20 seconden. Dat hadden we nodig: een aardbeving om ons verblijf op Sint-Helena wat aangenamer te maken! De beving was verticaal, we vernamen de volgende dag, dat de schepen in de haven het ook gevoeld hadden en later, van schepen, die van de Kaap kwamen, dat het in die stad gevoeld was. Cipriani en zij, die boven de Keizer gehuisvest waren, zeiden me dat ze geschrokken waren van het geluid van het dak en losse delen; de kinderen van graaf Bertrand en graaf de Montholon werden er allen door wakker.

511 De Keizer sprak op een dag over zijn bewondering voor de prachtige rivier de Nijl, die dankzij haar overstromingen elk jaar, de nodige vruchtbaarheid bracht in dat mooie land. Hij vertelde dokter O’Meara, die in Egypte was geweest, dat, toen hij naar de piramiden ging met de expeditie wetenschappers, hij een karavaan kruiste, die juist was geplunderd. De leider van de karavaan kwam naar hem toe en stelde zijn twee dochters voor, bedekt met sluiers van hoofd tot voeten. Zij vroegen mij om bescherming’, zei hij, ‘en grepen mijn handen, die ze kusten en erg aantrekkelijk vonden. Dit was tijdens een stop en mijn tent werd opgezet. Ze gingen naar binnen, ik liet ze een sorbet serveren en gaf opdracht dat er onmiddellijk onderzoekingen gedaan moesten worden in de stammen, waar de diefstal was gepleegd. Ik had’, vervolgde de Keizer, ‘de hoofden van de stammen verantwoordelijk gemaakt voor de afpersing en moorden, die in elke stam plaats vond. Ze haastten zich de gestolen goederen terug te geven. De karavaan vervolgde haar weg, na haar dankbaarheid tegenover mij geuit te hebben. Eenmaal in Caïro, verklaarden ze dat Sultan Kebir (311) een beschermer was van de ware gelovigen; het gerucht ging rond, dat ik een vriend van de profeet was en dat de Fransen geen ongelovigen waren.’

De dokter herinnerde hem aan de revolutie in Caïro en het geweld, waarmee die onderdrukt was. ‘Ja, zonder twijfel’, zei de Keizer, ‘we hadden alle reden om de fanatici te vrezen; de gevoelens van verschillende sjeiks waren niet positief tegenover ons, onder hen Sjeik Saada. Deze oude fanaat, gebroken door de jaren en een afstammeling van de familie van de profeet, was hoogst gereserveerd en marcheerde aan het hoofd van de

rebellen. Ik liet hem desalniettemin arresteren en in de gevangenis werpen en met hem zo'n twintig van die muiters, die ik in de citadel liet opsluiten en onthoofden. Omdat ik mij bewust was van de liefde van het volk voor de oude sjeik, liet ik hem voor mij verschijnen. Hij verwachtte een wettelijke bestraffing, hij wierp zich op de knieën toen hij binnen kwam en gaf toe dat hij schuldig was. Ik liet hem vriendelijk recht op staan, spaarde zijn leven en vroeg om zijn vriendschap. Kléber kwam op dat moment binnen en vroeg me toen we alleen waren, wie die man was, die hij zojuist op zijn knieën voor me zag. Hij was de leider van de rebellen, zei ik tegen hem. 'Wat! En u laat hem niet ophangen?' 'Nee, ik prefereer het volk deze man te laten leven, die niet eens meer op een paard kan stappen om de handen af te hakken van hen, die geschikt zijn voor executie en vol moed zijn.'

311. Kebir betekent Machtige Sultan. (Napoleon werd door de Egyptenaren, die aan zijn kant stonden, El-Kebir genoemd, rkv).

512 'Toen de rebellie eenmaal neergeslagen was, kwamen de sjeiks in grote ceremonie pardon vragen voor hun misdaden. Ik liet Sjeik Saada binnen komen en gaf hem aan hen over. Omdat ze verwachtten, dat de anderen ook zouden komen, zei ik hen, dat de hemel bevolen had hen te executeren. Ze vielen op hun knieën en zeiden tegen me: 'Ze verdienden het, ze waren werkelijk schuldig!' Mijn clementie tegenover de oude sjeik was in hun ogen mijn respect voor het bloed van de profeet en ik won vrienden onder hen. Als Kléber op dezelfde manier had gehandeld', ging de Keizer verder, 'zou hij niet vermoord zijn geworden. Toen hij vernam dat deze sjeik de belastingen niet wilde betalen, in plaats van hem te zien als een oude vlag, die werd gezwaaid en zijn metgezellen gearresteerd, had hij hem in de gevangenis laten gooien en mishandeld. De mensen en de hogeren waren daar furieus over en de heilige oorlog werd hem verklaard. De priesters waren op de hoogte gebracht van zijn moordplannen door geschreven brieven, die hij elke op de moskee liet aanbrengen; een van hen vroeg of de heilige oorlog tegen een ongelovige God zou plezieren. Hij kreeg een bevestigend antwoord van de priester, de moord werd een misdaad, die hij op het tijdstip van aankondiging werd vanwege de moeilijkheid van streven. Toen hij bij Kléber kwam, gaf hij hem een petitie en trok voordeel van het moment toen hij klaar was om hem neer te steken. Hij rende weg en werd gevonden, niet ver er vandaan, biddend, zijn gezicht gericht naar het oosten. Die dood betekende het verlies van Egypte, want Kléber helderheid zou dit zeker voor ons behouden hebben.'

We naderden het einde van 1817. Een soort status quo beheerste het nieuws als een schip uit Europa kranten en brieven naar Longwood bracht. De Keizer hoorde met enig ongenoegen, dat Santini in Wenen was opgepakt en dat een Duitse stad hem betitelde als een gevangene. Hij had zijn pamflet al te schande gemaakt; hij maakte ook een foute beweging, die, hoewel gedaan met goede bedoelingen, de mensen er toe kon leiden te geloven dat hij gevraagd was om zo te handelen. Dit slechte humeur werd erger ten gevolge van de rapporten, die dokter O'Meara aan de gouverneur gaf, waarover de dokter hem niets had verteld; hij werd er 'Generaal Bonaparte' in genoemd. De Keizer vroeg het erewoord van de dokter, dat hij geen verdere gezondheidsbulletins zou geven zonder zijn toestemming, anders zou hij hem niet langer ontvangen. Deze ergernissen gebeurden op een moment, dat de Keizer ziek was. Hij klaagde over zijn zijde en over zijn gezwollen benen. 'Ik zou tachtig hebben willen worden', zei hij tegen de dokter, 'als de slechte behandeling, die ik hier krijg en het abominabele klimaat, waarin ik geplaatst ben, me niet spoediger vermoorden.' De zaak van de bulletins stond op het punt de bitterheid in de relaties tussen Longwood en Plantation House opnieuw te laten beginnen. Echter, Sir Hudson Lowe bracht de groot-maarschalk er van op de hoogte, dat hij het verbod ophief

om het huis in de vallei te betreden en praten met de Keizer en zijn officieren werd toegestaan langs de weg. De Keizer had wat hoop, dat de zaken weer werden zoals onder admiraal Cockburn en liet hem antwoorden, dat deze maatregelen niets zouden veranderen aan zijn besluit niet te paard uit te gaan, voordat de zaken waren terug gebracht in dezelfde staat als ze waren bij de aankomst van de gouverneur.

Graaf de Las Cases, die terug was gekomen van de Kaap, was in de haven van Sint-Helena en schreef aan graaf Bertrand om hem te informeren over zijn terugtocht naar Europa. Hij vertelde hem, dat hij twee kleine vaten wijn van Constantia had laten uitladen voor de Keizer, een rood en een wit en hij zond zijn respect naar de Keizer en zijn groeten aan zijn metgezellen in de verbanning. De Keizer noemde deze Constantia-wijn de Las Cases-wijn.

Gravin Bertrand had tegen de Keizer gezegd, toen ze hem haar zoon toonde: 'Hier is een Fransman, die Longwood binnen komt zonder toestemming van de gouverneur.' Gravin de Montholon, die net een dochter had gekregen, kon dezelfde woorden gebruiken toen ze haar aan hem toonde; het was haar tweede kind sinds ze op Sint-Helena was aangekomen. De Keizer was de peetvader, zoals hij ook voor de eerste was. De nasleep van deze geboorte was niet zo gelukkig als de eerste, maar gaf toen niet aan, dat een jaar later het teruggaan naar Europa het enige was, dat de gezondheid van gravin de Montholon zou doen herstellen.

514 Prinses Borghèse had vernomen, dat de wijn, die de Keizer kreeg, niet goed was en hem schade toebracht; ze haastte zich een groot aantal kisten wijn toe te sturen via de bemiddeling van Lady Holland, zodat ze Sint-Helena bereikten. Ze hernieuwde de vraag, die ze al eerder had gesteld te komen en te delen en te de gevangenschap van de Keizer te verzachten. Hij was geraakt door de aanhoudende toewijding van zijn zuster, maar bleef weigeren, hoe groot zijn liefde voor haar ook was. Lady Holland voegde aan haar zending per schip enige dozen heerlijkheden toe, zij smeekte de Keizer deze te aanvaarden.

Op een dag bezocht dokter O'Meara de Keizer en vertelde hem over de moeilijkheden, die de gouverneur hem veroorzaakte over de bulletins en zijn ferme weigering ze te aanvaarden onder een andere titel dan die van 'Generaal Bonaparte.' 'Ik wil dit niet', zei de Keizer, 'omdat deze bulletins naar de commissarissen gaan en ik wil niet dat de mensen denken dat ik instem met deze kwalificatie. Als ik u moet verliezen, moet ik u verliezen, maar ik zal nooit gedwongen worden een andere dokter te aanvaarden, die ik niet zelf gekozen heb. Ze dringen er op aan me Baxter te geven en ik wil hem niet.' Toen de Keizer verder sprak, zag hij plotseling de dokter neervallen, gelukkig in een leunstoel, die toevallig achter hem stond. De Keizer riep met luide stem; ik was bezig met schrijven in de aangrenzende kamer, kwam vlug binnen en trof de Keizer aan, bezig met de das van de dokter los te maken, die hem leek te hinderen. Ik greep een fles eau-de-cologne, goot er wat uit op een zakdoek, die de Keizer aanbracht op zijn slapen, terwijl ik een flesje vlugzout onder zijn neus hield. Toen hij weer bij kwam, zei hij tegen de Keizer, dat hij was adergelaten deze ochtend en dat had hem deze bewusteloosheid gebracht. 'Ik was bang', zei de Keizer, 'dat het een beroerte was; u gezicht leek op dat van een dode; ik dacht dat uw ziel u verlaten had.' Toen hij zich terug trok, beval de Keizer me hem te begeleiden.

De gezondheid van de Keizer gaat achteruit – Het vertrek van generaal Gourgaud - Valse gezondheidsbulletins – De gouverneur verwijdert O'Meara

515 Maanden gingen voorbij zonder enige verandering in de situatie van de Keizer; het jaar 1818 was gevuld met steeds meer droevige momenten. Men kon niet voorkomen te zien dat de gezondheid van de Keizer zichtbaar achteruit ging en dat alleen morele sterkte hem toestond de moeilijkheden van zijn gevangenschap te dragen. Dokter O'Meara's weigering om te voldoen aan de orders van Sir Hudson Lowe met betrekking tot de bulletins, leverde hem een bevel op de grond van Longwood niet te verlaten; zij hielden in dat zijn bezoeken in de stad en aan boord van de schepen van het eskader geen andere doel had dan om slimme manieren te bedenken om naar Engeland pertinente leugens te sturen over de gouverneur. Sir Hudson Lowe wilde hem dwingen hem volledig rekenschap te geven over zijn gesprekken met generaal Bonaparte en toen de dokter hem rapporteerde wat de mensen op Longwood over hem dachten, kreeg hij driftaanvallen. Dokter O'Meara zelf drong er op aan dat de Keizer dokter Baxter zou raadplegen, die, zo zei hij, een groot talent had en een betrouwbaar karakter. 'Ik geloof al het goede, dat u over hem zegt', antwoordde de Keizer, 'maar dhr. Lowe wil hem mij opdringen en vanwege die ene rede dat hij zijn vriend is, zal ik er niet in toestemmen hem bij me te hebben. Ik had een dokter van admiraal Cockburn kunnen aanvaarden, die geen wantrouwen bij me wekte, maar ik ben te ziek om met dhr. Lowe mee te gaan om er een van hem afkomstig te accepteren.'

516 Het was midden in deze roerselen, dat het nieuws van de dood van prinses Charlotte Logwood bereikte (312), de Keizer was bedroefd over deze gebeurtenis. Omdat de prinses kritiek had gehad op zijn gevangenschap op Sint-Helena, had men kunnen hopen dat als zij eenmaal op de troon zat, zij de situatie van de Keizer zou kunnen verbeteren. De Russische en de Oostenrijkse commissaris, die de heren af en toe ontmoetten, zonden mooie woorden vanuit hun hoven, maar niets erinbevatte een bevel voor hen de gouverneurs' slechte stemming te bestrijden en voorgesteld te worden op Longwood, zoals ze wel schenen te willen. De Keizer bleef daarom afhankelijk van het medelijden van de Britse regering en zij bleven machteloze toeschouwers van de toepassing van de ergerlijke en monsterlijke beperkingen, gedicteerd door Lord Bathurst.

Aan deze problemen werd toegevoegd het vertrek van generaal Gourgaud, wiens voortdurende inzinkingen zijn gezondheid schaadden. De Keizer had meer dan eens geklaagd over zijn wispelturige karakter en na deze voortdurende ergernissen, werd hij kwaad. Hij adviseerde hem zijn terugtocht naar Europa aan te vragen, omdat hij niet wilde dat Gourgaud nog langer vocht tegen het destructieve klimaat. De gouverneur haastte zich zijn verzoek toe te wijzen. Op 13 januari verliet de generaal Longwood om naar Plantation House te gaan, vergezeld door een genie-officier, dhr. Jackson (313). Hij werd gehuisvest in Bayle Cottage met dezelfde officier, die hem niet verliet totdat ze de zee opgingen. Hij wachtte een maand op een vaartuig naar Europa zonder via de weg van de Kaap te gaan. Zijn fysieke en mentale lijden moet verschrikkelijk geweest zijn tijdens deze lange maand, omdat het onmogelijk was om contact te hebben met Longwood. De Keizer vergat zijn toewijding niet en ook niet de briljante kwaliteiten van zijn voormalige aide de camp, die hij kende als zeer aan hem gehecht en hij had graag gezien dat de generaals Montholon en Gourgaud als broeders samenleefden. Omdat dit niet lukte, had hij zijn verstoorde rust terug gekregen door de man weg te sturen, die dit verlangen

312. Dit is Charlotte Augusta, dochter van George, prins of Wales. In 1816 was ze getrouwd met Leopold van Saksen-Coburg, de toekomstige koning van België en ze stierf in 1817.

313. Basil Jackson (1795-1889), een staf-luitenant, arriveerde op Sint-Helena op hetzelfde moment als Hudson Lowe. Onder bevel van majoor Emmett, was hij belast met de inspecties van de Longwood gebouwen (het oude en het nieuwe huis) en van Bertrands villa. Jackson tekende heel aardig en liet vele schetsen achter. Hij had een gesprek met de Keizer in juli 1817 en hij verliet het eiland in juli 1819.

517 dwarsboomde. De onmogelijkheid om samen te zijn was niet gebaseerd op motieven van ambitie, maar in het krijgen van dezelfde hoeveelheid aanhankelijkheid van de Keizer, waarvan de generaal verkeerd meende, dat hij die niet kreeg.

Generaal Gourgouds werk werd toegevoegd aan dat van generaal Montholon; de grootmaarschalk, verder verwijderd van het hoofdgebouw, zou natuurlijk minder vaak bij de Keizer geroepen worden. Echter, de Keizer, die niet wilde dat de afleidingen, die het werk gaf, vermoeiend zou zijn, maakte meer gebruik van mij, zowel voor het voorlezen overdag als wanneer hij in zijn bad lag of als hij me een brief liet schrijven, die hij dicteerde. Vrij vaak om graaf de Montholon 's nachts niet te storen, liet hij via Noverraz of Saint-Denis mij halen. Hij probeerde Saint-Denis te gebruiken, maar deze kon de Keizer niet bijhouden; hij bleef belast met het uitwerken van de dictaten, wat hij zeer goed deed, want hij had een prachtig handschrift. Verder wilde de Keizer een manuscript naar Europa laten sturen, het was dus gemakkelijker om aan de aandacht van de onderzoekingen van de gouverneur en zijn agenten te ontsnappen.

Het droevige vertrek werd twee weken later gevolgd door een pijnvolle dood, die door iedereen van de kolonie werd betreurd. Cipriani was net overleden, in twee dagen dood; hij stierf aan verschrikkelijke inwendige pijnen, die hem plotseling overvielen. De keizer miste hem echt en zei me dat hij hem vergezeld zou hebben naar zijn uiteindelijke rustplaats als dat binnen het terrein was geweest. Een groot aantal eilandnotabelen en garnizoensofficieren voegden zich bij de Franse kolonie, die hem volgde naar de begraafplaats bij Plantation House. Ik bleef alleen bij de Keizer tijdens die droevige dag. Generaal Gourgaud, die het eiland nog niet verlaten had, vroeg de stoet te mogen volgen, maar hij kreeg geen toestemming.

Ik had Cipriani heel goed leren kennen op Elba; hij had toen een charmante jonge vrouw en twee kinderen bij zich. Ik deelde in zijn vreugde en verdriet en onze vriendschap van het eiland Elba had zich alleen maar verdiept op Sint-Helena. Cipriana was een Corsicaan en hij was zo goed als opgegroeid in de huishouding van de Keizer. Hij voelde dat er een mysterie was bij de dood van zijn moeder, die, zo zei had, hij gewurgd had aangetroffen in haar bed. Als jonge man vond hij een beschermer in dhr. Saliceti, die toen in Italië was;

518 hij werd hoofd van zijn huishouding en wegens zijn zeldzame intelligentie, werden hem delicate opdrachten gegeven, die hij succesvol uitvoerde. Hij was spoedig betrokken bij geheime politiezaken en zou een hoge positie hebben bereikt, maar toen ging zijn beschermheer dood. Nadat hij een grote som gelds had verworven, ging hij in scheepszaken en ging naar zee. In het jaar 1815 was dit zo, toen hij als butler in dienst trad van de Keizer op het eiland Elba. Cipriani was sterk verbonden aan de Keizer, zijn karakter was sterk, zijn hart goed en zijn ziel gevoelig. Hij stierf aan een ontsteking in de onderbuik met de meest alarmerende symptomen; het werd heel snel kritisch. De Keizer was behoorlijk bezorgd, zond mij steeds heen om nieuws over hem te horen. Op de eerste dag was hij nog in staat te spreken over zijn vrouw en kinderen, die hij bij de Keizer aanbeval. Tijdens de nacht van de 25^e op de 26^e vroeg de Keizer om dokter O'Meara en vroeg of zijn aanwezigheid goed zou zijn voor Cipriani. De dokter raadde het hem af, zeggende dat hij nog steeds voldoende bij bewustzijn was, dat zijn liefde en verering bij hem een emotie zou veroorzaken, die zijn dood zou versnellen. De volgende dag was Cipriani er niet meer. Hij was een autodidact, had veel gezien en meegemaakt en dat maakte zijn gesprekken meest levendig en interessant. Hij was een betrouwbare man, zijn

gevoelens waren republikeins en hij bewonderde de Girondijnen heftig, waarvan hij er verschillende had gekend en die zijn vrienden waren geworden. Mag hij geëerd worden door de herinnering, die ik van hem bewaar.

De Keizer vroeg me een inventaris op te maken van Cipriani's bezittingen en papieren. Hij zei me deze te geven aan de groot-maarschalk, die aan mevr. Cipriani de Keizers condoleances moest zenden over de dood van haar echtgenoot en een pensioen als bewijs van tevredenheid over zijn goede diensten. Cipriani werd overgebracht naar het kerkhof door een protestante dominee. Bij deze gelegenheid en in verband met de doop van de kinderen van de gravinnen Bertrand en Montholon, die op Longwood waren geboren, betreurde de Keizer het, dat er geen priester in de buurt was om Cipriani te verzorgen tijdens zijn laatste momenten en die hem naar zijn laatste rustplaats zou kunnen brengen. Bezig gehouden door deze gedachte liet hij later graaf Bertrand aan kardinaal Fesch schrijven om hem te vragen een Franse of Italiaanse priester, een geleerde, waarmee hij zou kunnen converseren, te sturen.

519 Deze dood veroorzaakte bij ons allen een grote droefenis (314).

Een maand later gebeurde er een tweede sterfgeval, die ons minder raakte, maar die liet zien met welke snelheid iemand geraakt kon worden door zulke ontstekingen in de onderbuik. Het was de dood van een vrouwelijke bediende van gravin de Montholon voor haar dochter, mej. Napoléone. Net als Cipriani was zij in een paar dagen overleden. Dit was een Britse vrouw. Iedereen was er verbaasd over, dat hoewel ze perfect gezond was, de dood haar zo snel wegnam.

Sinds hij in Bayle Cottage was, was generaal Gourgaud geen minuut alleen gelaten door luitenant Jackson. Alleen de commissarissen hadden hem kunnen ontmoeten en die hadden hem gezelschap geboden tijdens de lange maand, die hij weg was van Longwood. Voor hij weg ging sprak hij de wens uit te spreken met de groot-maarschalk, maar deze zei dat hij weigerde dat te doen in aanwezigheid van een Britse officier. De gouverneur hield deze voorwaarden strikt vol. Niettegenstaande stond hij dokter O'Meara toe de generaal te zien voordat hij vertrok. Maar omdat dit in aanwezigheid van dhr. Jackson was, die hem geen enkel moment verliet, kon Gourgaud niet over praten over de gesprekken met de commissarissen en de gouverneur zelf, die van belang konden zijn voor de Keizer. Hij ging weg op 15 maart 1817 met een bedrag van 500 louis (20.000

314. Over Cipriani's dood schreef de groot-maarschalk aan kardinaal Fesch op 22 maart 1818:

'Hij stierf op 27 februari j.l. om 16.00u. en werd begraven op het protestante kerkhof in dit land. De geestelijken van deze kerk gaven hem hetzelfde respect als ze gegeven zouden hebben aan iemand van hun eigen religie; het overlijdensregister vermeldt dat hij lid was van de Apostolische en Romaanse kerk. De dominee van de kerk in dit land had hem graag bezocht ten tijde van zijn overlijden, maar hij had een katholieke priester willen hebben; omdat we er geen hebben, prefereerde hij niet in zee te gaan met een geestelijke van een andere religie. Het kind van een van de bedienden van graaf de Montholon was een paar dagen eerder op Longwood gestorven. Een kamermeid stierf enkele dagen geleden aan dezelfde ziekte. Het is het gevolg van het ongezonde klimaat.

'We hebben behoefte aan een geestelijke van ons eigen geloof. U bent onze bisschop; we willen, datu een Fransman of een Italiaan stuurt. Kies svp. een goed opgeleide man, onder de veertig, met een gelijkmatig humeur en niet met een hoofd gevuld met anti-Gallische principes.' Tenslotte stuurde de groot-maarschalk naar de kardinaal: 'de beurs van Cipriani, een pen, die hij gewoonlijk bij zich had, een gedetailleerde verklaring van al zijn bezittingen, namelijk 8.287 francs of 345 pond en een kredietbrief om dit bedrag aan zijn erfgenamen te geven. Wetende dat u zult zorgen voor zijn zoon en dat zijn dochter bij Madame Mère is, wacht de Keizer erop te vernemen hoeveel geld Cipriani nalaat, omdat het lijkt dat hij behoorlijke fondsen geïnvesteerd had in Genua om de toekomst voor zijn beide kinderen te verzekeren.'

520 francs, die de grootmaarschalk hem had gegeven.

Zoals ik hiervoor al heb vermeld, wilde de Keizer werken om afgeleid te worden en geen last te worden voor zijn heren. Maar van de vier mensen, onder wie het werk

verdeeld moest worden, bleven er slechts twee over – en een van hen was vanaf 21.00u. van hem afgescheiden. Daarom moest generaal Montholon het grootste deel van het werk doen. Dit gebeurde er: de groot-maarschalk gaf enkele van zijn familie-activiteiten op om meer tijd met de Keizer door te brengen, maar graaf de Montholon – zonder dat de grootmaarschalk iets van de Keizers waardering en zijn oude vriendschap voor hem verloor – werd de man, die de dagelijkse gewoontes en gevoelens met hem deelde, tot aan de dag, dat de Keizer stierf. Graaf de Montholon werd geheel de man voor de Keizer en deze opoffering was des te groter, omdat de gezondheid van de gravin haar dwong naar Europa terug te keren. Als ik hier het kleine gedeelte noem, waarin ik een rol speelde met mijzelf nuttig te maken voor de Keizer bij zijn werk of hardop voorlezen om de zorgen te verdrijven, is dat, omdat ik ook gelukkig was, op mijn bescheiden manier, te hebben bijgedragen aan het verlichten van zijn lijden op die afschuwelijke rots en de eervolle titel van vriend heb gekregen, die hij me gaf, toen hij mijn naam zette in zijn testament.

De taak van butler was gegeven aan dhr. Pierron, de voedselchef, een discrete man, die opgegroeid was in de huishouding van de Keizer en hem gevolgd was naar het eiland Elba. Evenals Cipriani ging hij elke week naar de stad, begeleid door een soldaat, die hij de teugels van zijn overhandigde als hij er was. Vrij om zich te bewegen ging hij naar verschillende winkels zonder gevolgd te worden en evenals Cipriani kon hij ontvangen en overgeven aan een handelman op het eiland brieven of kleine pakjes, hem toevertrouwd. Graaf de Montholon ging vaker uit rijden dan in de dagen van generaal Gourgaud; hij ging soms naar de stad en als hij de commissarissen daar aantrof, zou hij zijn gesprekken met hen aan de Keizer over brengen, die hem onderwerpen meegaf voor de gesprekken. De Keizer vond ook een vorige bron terug in gravin de Montholon, die in overeenstemming met hem haar grote distinctie combineerde met een flinkheid van karakter, die men zelden aantreft bij haar sexe. Gravin Bertrand, hoewel meer grillig, hielp hem een paar uur per dag doorkomen en bracht het nieuws, dat dokter O'Meara niet langer kon verzorgen, omdat het hem verboden was de grenzen van Longwood te overschrijden.

521 Gesprekken, werk, een paar ritten in het rijtuig en wandelen: zo was het leven van de Keizer sinds het vertrek van generaal Gourgaud, ziekte hield hem niet binnen. Toen dhr. Balcombe en zijn gezin op Longwood kwamen, zei het passeerbiljet, afgeven door de gouverneur, 'om graaf Bertrand te ontmoeten'; toen ze eenmaal binnen waren kond die familie en vooral de jonge meisjes, die allen het eiland gingen verlaten, hun natuurlijke wens de Keizer te zien, niet weerstaan. De Keizer was vriendelijk en vrijgevig tegenover zijn gasten en wenste zijn dank te tonen voor de vriendelijke gastvrijheid, die hij van hen ontvangen in The Briars. Bij het doorgeven van zijn boodschappen aan het hoofd van de familie voegde hij een cadeau en een wissel op Londen van 72.000 francs en gaf hem een pensioen van 12.000 francs per jaar en vroeg hem zorg te dragen voor zijn zaken in Europa. De Keizer zei hem zijn familie te laten komen en hen te laten weten over de schaamteloze manier, waarop hij werd behandeld. Dhr. Balcombe, zonder zijn plicht tegenover zijn regering te verzaken, was in staat de wensen van de Keizer te bevredigen. De gouverneur was er van op de hoogte, dat hij zich zelf had toegestaan naar generaal Bonaparte toe te gaan zonder daarvoor toestemming te hebben en vertoonde veel irritatie. De Keizer vernam met veel plezier dat bij zijn aankomst in Engeland hij benoemd was tot algemeen opzichter voor New Holland. Als opvolger voor de bevoorrading op het eiland wees Balcombe dhr. Hower aan, die al eerder was voorgesteld aan de Keizer.

De zaak van de gezondheidsbulletins had een vervolg gekregen; de Keizer hoorde dat de verklaringen omtrent zijn gezondheid, gegeven aan de buitenlandse commissarissen, ondertekend waren door een dokter, die hij niet had gesproken; dokter Baxter, dezelfde man, die Sir Hudson Lowe zo graag bij hem zou willen plaatsen. Graaf de Montholon had

dit vastgesteld in het huis van markies de Montchnu en bracht bewijs hiervan terug naar Longwood op een kopie, die hij had mogen maken. Het bewijs van deze vervalste rapporten was nu goed aangetoond. De Keizer protesteerde tegen zo'n onwaardigheid via een brief gedictieerd aan graaf de Montholon om naar Plantation House te sturen. Drie andere brieven, in het geheim de volgende dag naar de commissarissen gebracht, informeerden hen over het protest van de Keizer over de vervalste rapporten aan de gouverneur. Hevig verrast door deze slag probeerde Lowe zijn gedrag uit te leggen aan de groot-maarschalk door hem te zeggen, dat het geen gezondheidsbulletins waren, die hij aan de commissarissen had gegeven, maar slechts verslagen van de hoofddokter op het eiland, gebaseerd op een mondeling verslag door dokter O'Meara.

522 Toen hij hoorde over het huisarrest van dokter O'Meara, verklaarde de Keizer dat hij diens zorg niet zou aanvaarden totdat dit was opgeheven en hij niet wenste dat zijn dokter onderworpen zou zijn aan welke disciplinaire actie ook en dat dit hem dwong zijn ontslag naar Plantation House te sturen. De gouverneur durfde zelf zo'n grote verantwoordelijkheid niet op zich te nemen; hij hief het huisarrest op en bracht de groot-maarschalk hiervan op de hoogte via een formeel briefje. Maar hij droeg van binnen de bitterheid over de zaak van de gezondheidsbulletins, waarmee de commissarissen zich hadden bemoeid en die zij beschouwd hadden als hoogst onwettig.

Dokter O'Meara had vanaf toen zijn zorg voor de Keizer weet hervat, maar iedereen verwachtte een bevel van Londen, waardoor hij Longwood moest verlaten. Hij ging weer het eiland rond, de stad in en aan boord van de schepen van het eskader. Toen hij bij Hudson Lowe werd geroepen en hem verslag deed, was het om de meest ontevreden opmerkingen over hem te ontvangen. Deze officiële stormen werden aan de Keizer gerapporteerd, die antwoordde: 'U hebt niet langer de nodige onafhankelijkheid om voor me te zorgen; ik zag u liever gaan dan te zien dat u op die manier wordt behandeld. Ik heb te lang voor hen geleefd; wat ze willen is dat ik sterf in mijn bed, zonder enige hulp.' De Keizer werd op dat moment in bed gehouden door een serieuze bronchitis, die zijn leverbehandeling onderbrak.

Omdat dokter O'Meara voorzag dat nu elk moment de woede van de gouverneur tegen hem kon resulteren in een bevel Longwood te verlaten, drong hij er bij de Keizer op aan dokter Stokoe van de Conqueror (315) te roepen voor consulatie. Hij stelde hem voor en drong er bij de Keizer op aan deze man te laten komen, indien hijzelf werd gedwongen weg te moeten, want hij voelde zo'n tegenzin als hij dokter Baxter zag. De bezoeken van dokter Stokoe bevielen de achterdochtige natuur van Hudson Lowe echter niet. Een dokter te nemen van het eskader, terwijl er zulke goede in de stad waren, was in zijn ogen een manier van toegestaan contact met de buitenwereld. Vanaf dat punt onderwierp hij 523 hem aan zulke verhoren, dat na het tweede bezoek de dokter besloot admiraal Plampin te schrijven en te verklaren dat het niet langer mogelijk was voor hem naar Longwood terug te keren.

Toen de aankomst van een schip verscheidene kopieën bracht van de commentaren van de Keizer op de speech van Lord Bathurst en een paar onderwerpen in de Edinburg Review (316) het gedrag van Sir Hudson Lowe tegen hem noemde, werden ze onmiddellijk opgekocht door Sir Thomas Reade, zodat ze Longwood niet konden bereiken. Echter, de butler, die de stad in ging, kreeg er een paar te pakken en bracht ze naar graaf de Montholon, die ze weer aan de Keizer gaf. Een maand later vernam Hudson Lowe, dat deze publicaties Longwood hadden bereikt en hij hoorde over het plezier, dat de Keizer had gehad ze te lezen. Hij twijfelde er niet aan dat dokter O'Meara degene was, die hem dit geleverd had. De telegraaf sommeerde hem naar Plantation House te komen, de scène was behoorlijk gewelddadig en de irritatie bereikte haar hoogtepunt; dokter O'Meara's standvastige en waardige antwoorden waren de druppels, die de emmer deden

315. John Stokoe (1775-1852) was de chirurg aan boord van de *Coqueror*, die juni 1817 in Jamestown aankwam. Hij was een capabele, praktische en eerlijke man en raakte bevriend met O'Meara. Hij had de grote wens de Keizer te ontmoeten, hij werd aan hem voorgesteld op 10 december 1817.

'In één ogenblik', schreef hij later, 'veranderde mijn mening over Napoleon; hij was zo verschillend van wat ik me had voorgesteld; na twee minuten praten was ik op mijn gemak bij hem.' Stokoe ontving een stevige reprimande van Plampin en de gouverneur wegens zonder toestemming te hebben gesproken met de 'Generaal'. Rond 1819 was O'Meara weg, de Keizer was zonder een dokter en had zorg nodig. Op 16 januari 1819 werd hij aan het bed van de Keizer geroepen: Stokoe onderzocht hem met zorg en concludeerde in zijn verslag dat hij acute hepatitis had en extreem zwak was. Hij deed vijf bezoeken bij Napoleon en werd voor de krijgsraad gebracht voor het voorgestellen van 'de Generaal' als gevaarlijk ziek. Doorgestreept op de lijst van zee-chirurgen ging Stokoe naar Amerika en bracht daar een bezoek aan Joseph Bonaparte, die was terug gekeerd naar Bordentown, vlakbij Philadelphia.

316. Dokter O'Meara, schrijft in zijn *Napoleon in Exil* op 28 juni 1818: 'Ik ging naar de stad en probeerde een exemplaar te kopen van commentaren op de speech van Lord Bathurst, er was hem verteld, dat er verschillende exemplaren op het eiland waren aangekomen. Kapitein Bunn van het schip *Mangle*, die ik vroeg mij bij het zoeken te helpen, drukte zijn verbazing uit over mijn vraag, er aan toevoegend, dat onmiddellijk na zijn aankomst Sir Hudson Lowe en Sir Thomas Reade vijf exemplaren van dat pamflet hadden genomen om er drie naar Longwood te sturen, zo zeiden ze. Hij zei dat de heren met de hoogste aandrang hadden gevraagd een naar exacte inventarisatie van de boeken, die hij had gebracht en alle boeken had weggenomen, die gingen over politiek en alle exemplaren van de *Edinburg Review*.' Dit verhinderde de Keizer niet dit liberale blad te ontvangen, dat sterk tegenover de regering van Lord Liverpool stond en ook ontving hij de commentaren op de speech van Lord Bathurst!

524 overlopen. Een paar dagen later werd de dreiging hem van het eiland weg te sturen uitgevoerd. Er kwam een brik uit Europa aan op 25 juli, die de gouverneur het bevel bracht dokter O'Meara van Longwood te verwijderen. Diezelfde dag, zonder consideratie voor de conditie van de Keizer, van wie Hudson Lowe wist dat hij ziek was, zond de gouverneur de volgende brieven naar Longwood:

Plantation House, 25 juli 1818

Sir,

Ik heb de eer u op de hoogte te brengen, zodat u dit ter aandacht kunt brengen aan Napoleon Bonaparte, dat in overeenstemming met de instructies, die ik gekregen heb van Lord Bathurst, gedateerd 16 mei 1818, ik dhr. O'Meara elke dienst aan u moet verbieden aan zijn persoon en dat ik daarom instructies heb gegeven dat hij Longwood verlaat. Bij dezelfde gelegenheid heeft schout-bij-nacht Plampin van de Lords van de Admiraliteit instructies ontvangen over O'Meara en die betrekking hebben op het verlaten van het eiland.

Betreffende het vertrek van dhr. O'Meara zijn de verdere instructies van Lord Bathurst, dat ik dokter Baxter opdracht geef als dokter voor Napoleon Bonaparte's gezondheid te zorgen, als dat nodig is; en vooral dat de aanbeveling geldt, dat hij ten allen tijde Napoleons gezondheid als hoofdobject van zijn aandacht moet beschouwen. Nu ik Napoleon Bonaparte informeer over deze regeling, moet ik niet vergeten hem te informeren, dat op het moment, dat hij om enige redenen ontevreden is met de zorg van dokter Baxter als arts of dat hij een andere persoon met hetzelfde beroep op het eiland zou willen, ik bereid ben te berusten in zijn wens en toesta de zorg van welke dokter dan ook door hem gekozen, behoudens dat hij zich strikt houdt aan de gangbare regels.

Ik heb dhr. O'Meara op de hoogte gebracht van het bevel tot zijn vertrek. Ik heb dhr. Baxter de nodige instructies gegeven. Hij staat permanent klaar om op het eerste verzoek naar Longwood te komen en als de geringste wens naar hem wordt uitgedrukt. Tegelijkertijd, tot dat ik op de hoogte ben gebracht over de persoonlijke wensen van

Napoleon Bonaparte over dit onderwerp, zal ik er op toezien, dat er een medisch officier beschikbaar blijft op Longwood ingeval er plotseling een reden zou kunnen zijn hem op te roepen.

Ik blijf, enz.....

/s/Hudson Lowe, Luitenant-generaal.

525 *Sir,*

Luitenant-Generaal Hudson Lowe heeft me gevraagd u er over te informeren, dat volgende de voorschriften van Lord Bathurst, gedateerd 16 mei 1818, hij aangewezen is om u te ontheffen van de post op Generaal Bonaparte te letten en u te verbieden alle verdere contacten met de inwoners van Longwood.

Schout-bij-nacht Plampin heeft instructies ontvangen van de Lords van de Admiraliteit betreffende uw bestemming als u het eiland verlaat.

U zult vervolgens onmiddellijk na het ontvangen van deze brief Longwood verlaten, zonder verder contact te hebben met de mensen, die daar wonen.

Ik verblijf, enz.....

/s/Edward Wynyard, luitenant-kolonel secretaris.

Dokter O'Meara, zonder er notie van te nemen dat het hem verboden was dit te doen, haastte zich naar de Keizer en informeerde hem over de inhoud van de brief, die hij zojuist ontvangen had. De Keizer leek hier helemaal niet door verrast te zijn en zei hem, dat hij op enig moment deze nieuwe uitbarsting had verwacht. Hij sprak tegen hem over wat hij moest doen bij zijn aankomst in Europa en drong er bij hem op aan zijn familie en koning Joseph te bezoeken. 'U moet tegen hem zeggen', zei hij, 'aan u de privé en confidentiële brieven te overhandigen, die de keizers Alexander en Frans, de koning van Pruisen en de andere Europese soevereinen me hebben geschreven; u moet ze publiceren om die soevereinen te beschamen en de wereld te laten zien dat ze me eer gaven en dat ze mij om gunsten vroegen en me smeekten hen hun tronen te laten behouden (317). Toen ik macht en sterkte had, zochten ze mijn bescherming en de eer van een alliantie. Vandaag vermorzelen ze mij in mijn nadagen. Door u van me weg te nemen, dokter, zal de misdaad groter worden. Als u hoort over smadelijke publicaties over mij, bestrijd die en verzeker u ervan dat de waarheid bekend is in Europa over wat hier gaande is.

317. De wens van de Keizer werd pas vervuld in 1939 en dan nog niet geheel. Zie *Lettres personnelles des Souverains à l'Empereur Napoléon Ier*, gepubliceerd door prins Napoleon en Jean Hanoteau.

In een magnifiek voorwoord verklaren de auteurs de complexe historie van de kostbare documenten, die uit de archieven van Prins Napoleon kwamen. Het eerste deel bevat brieven van de soevereinen van Oostenrijk, Baden en Pruisen. Het tweede deel, dat gaat over Beieren, Saxen en Zweden, is nog niet gepubliceerd.

526 *Uw ministers zijn net zo schaamteloos,' zei hij tegen hem, 'toen de Paus mijn gevangene was, had ik liever mijn arm er af gehad dan een bevel te tekenen dat zijn dokter aan te raken.'*

Dokter O'Meara nam het bewijs van de grote vrijgevigheid van het vertrouwen van de Keizer in hem met zich mee, zijn gedrag verdiende dat. Een klein bronzen beeldje van de Keizer, gegoten tijdens de Honderd Dagen en dat ik had meegenomen, stond op de schoorsteenmantel. De Keizer zag, dat hij er met belangstelling naar keek: hij pakte het en gaf het aan hem (318) evenals een geschreven briefje in zijn hand: 'Als hij mij lieve Louise bezoekt, smeed ik haar hem haar hand te laten kussen.' De Keizer gaf hem een hand, omarmde hem en zei hem goedendag, er aan toevoegend: 'Wees gelukkig'. Toen

hij vertrok, riep hij hem terug en zei tegen hem: ‘Zeg Lady Holland hoe dankbaar ik ben voor al haar vriendelijkheid.’

Ik vergezelde de dokter een paar passen toen hij de Keizer verliet en zei hem hoe ernstig ik zijn ongelukkige vertrek beschouwde. De gezondheid van de Keizer was zichtbaar aan het achteruit gaan en wij zouden zonder instructies achterblijven, die we in de toekomst konden opvolgen. Ik dankte hem toen voor zijn uiterst attente zorg voor onze kolonie en wenste hem een veilige reis.

Het kwaad was geschied; dokter O’Meara was weggenomen van de Keizer op een tijdstip, waarin hij hem het meest nodig had. Hij had problemen met zijn ingewanden, zijn benen waren lichtelijk gezwollen en hij had pijn in de zijde. De verontwaardiging van de Keizer bereikte haar hoogtepunt: hij had graaf de Montholon een brief laten schrijven aan de gouverneur, die naar de wachtofficier was gebracht om bij Plantation House bezorgd te worden:

318. Onder de memorabilia, die door dokter O’Meara van Sint-Helena zijn meegenomen, was ook een van de zakdoeken van de Keizer. Deze zakdoek, gemerkt met de letter N en een kroon ligt nu in het museum te Vichy.

NB. Ik 2015 bezocht ik het Bowood House te Calne, 30 km ten oosten van Bristol. Daar zag ik ook zo’n zakdoek! (rkv). Zie: www.roelkvos.nl , dan 2015 Calne

527 **Longwood, 25 juli 1818**

Sir,

Ik ontving uw brief om 18.00u., ik kan hem niet aan de Keizer geven voor morgenochtend, omdat hij extreem ziek was vandaag. Toen ik hem vertaalde, zag ik dat u een fout hebt gemaakt. U gelooft, omdat hij dokter Stokoe heeft geraadpleegd, dat hij hem aanvaard als zijn reguliere dokter. Ik kan u verzekeren, dat ondanks zijn positie, zelfs als hij tegenover de dood staat, hij geen zorg en geen medicijnen zal aanvaarden van niemand en zichzelf beschouwen zal als vermoord door u.

*Ik verblijf, enz....
/s/Montholon*

De haast, waarmee de dokter Longwood verliet, gaf hem niet de gelegenheid mij iets anders te geven dan de medicijnen, die op dat moment in de kamer van de Keizer waren, zoals chroompillen, die hij met veel tegenzin gebruikte, laxatieve zouten en iets om zijn benen mee in te smeren. Toen hij in de stad aankwam. Vergat de dokter zijn patiënt niet en op de dag na zijn vertrek uit Longwood, stuurde hij het volgende rapport naar de groot-maarschalk:

Rapport van dokter O’Meara aan de groot-maarschalk over de ziekte van de Keizer.

Gedurende de laatste dagen van september ontwikkelden zich symptomen, die op een verstoring van de lever wijzen. Voorafgaand aan deze periode had Napoleon vaak last van ontstekingen van de luchtwegen, hoofdpijnen en reuma, maar deze ziektes verergerden; zijn benen en voeten zwollen op.

Zijn tandvlees werd sponsachtig, scheurbuikachtig en hij vertoonde tekenen van indigestie.

1 Oktober 1817. Scherpe pijnen, warmte, een gevoel van zwaarte in de buikregio. Deze symptomen werden vergezeld door slechte spijsvertering (dyspepsie) en constipatie.

Vanaf dat moment heeft de ziekte hem niet verlaten; het heeft een trage, maar

constante progressie gemaakt. De verergering van de ziekte is het resultaat van een ernstige luchtwegontsteking.

528

Drie kiezen waren ontstoken. Hierdoor geloof ik waren zij deel van de oorzaak van de ontsteking in de kaakspieren en het weefsel. Daarbij geloof ik dat zij de luchtwegontstekingen hadden veroorzaakt. Ik trok ze in met gepaste tussenperioden en de aanvallen zijn sindsdien minder vaak.

Om de scheurbuikverschijnselen van het tandvlees te bestrijden, adviseerde ik groenten en citroenen. Ik was succesvol; het verdween, herstelde en werd weer schoon door dezelfde redenen.

Laxeermiddelen en massage brachten de benen weer in een goede gezondheid. Na zekere tijd waren ze weer aangestoken, maar minder ernstig. Laxatieven, hete baden en overvloedig zweten hebben vaak de pijn in de onderbuik verlicht, maar hebben deze nooit geheel doen verdwijnen. Het verergerde aanzienlijk in de loop van de maanden april en mei, werd onberekenbaarder en veroorzaakte eerst constipatie, toen diarree gevolgd door overvloedige lediging van gal en spieren. Tegelijkertijd werden de maagpijnen en opgeblazenheid gevoel, verdwijnen van de eetlust, gevoel van leegheid, angst, bleek gezicht, geel worden van het oogwit, sterk donkere urine, mentale uitputting en hoofdpijnen gevoeld. De ziekte werd niet aan de linkerkant gevoeld. De patiënt ervoer gevoelens van hitte in de lage rechter zijde van de abdomen, van tijd tot tijd misselijkheid, overgeven van scherpe en taai gal, die erger werden met de pijn, bijna gehele slapeloosheid, ongemak, zwakheid.

De kwaal in de benen kwam terug, maar minder ernstig dan eerst. Hoofdpijn, angst, druk in de maagstreek, 's avonds hevige koorts, brandende huid, dorst, pijn in het hart, snelle polsslag; rustig worden, zweten tegen het ochtendgloren, het zijn allemaal contante symptomen van de patiënt. Het overvloedige zweten verdwijnt door de koorts. Er is een plaatselijke zwelling aan de rechterkant van de buik, die gevoeld kan worden door drukken van buiten af. Tong bijna steeds beslagen, de pols, die voor de ziekte 54 tot 60 slagen per minuut was, is nu gestegen tot 98, pijn in het schouderblad. Om de maag en de lever te stimuleren en de afscheiding van gal aan te moedigen, schreef ik twee laxeermiddelen voor, het hielp, maar het was van korte duur. Tijdens de eerste dagen van juni waren de resultaten matig en kortdurend. Ik stelde kwik voor, maar de patiënt vertoonde een extreme afkeur hiervoor; hij weigerde deze medicatie op welke manier dan ook toegediend.

Ik adviseerde ook paardrijden, elke dag masseren van de buikstreek met een borstel, het dragen van flanel, hete baden nemen, wat medicijnen, afleiding, het volgen van een dieet, niet naar buiten gaan bij slecht weer of zichzelf blootstellen aan extreem weer. Hij verwaarloosde de twee meest belangrijke elementen van de oefeningen en de afleidingen.

529

Op 11 juni tenslotte kwamen we zijn afschuw te boven en ik was in staat hem kwik voor te schrijven. Hij nam kwikpillen en vervolgde deze behandeling tot de 16^e. Ik gaf ze hem 's avonds en 's morgens en van tijd tot tijd andere laxeermiddelen om zijn constipatie te verwijderen. Na zes dagen veranderde ik het voorschrift en verving het door calomel (= kwikchloride, rkv), maar dit veroorzaakte maagpijn, overgeven, diarree en algemene onzekerheid; ik stopte er mee. Ik gaf het opnieuw op de 19^e en het gaf dezelfde problemen. Ik keerde terug naar de eerste kwik behandeling, die ik hem drie keer per dag gaf en ik brak deze behandeling af op de 27^e. De kamers zijn extreem vochtig; Napoleon had een ernstige luchtwegontstekingen opgelopen, had hoge koorts en extreme irritatie. Dit medicijn werd opnieuw voorgeschreven op 2 juli en vervolgd tot de 9^e, maar zonder succes. De speekselklieren waren nog in dezelfde staat, slapeloosheid en geprikkeldheid werden erger en duizelingen kwamen vaker voor. Twee

jaren van niets doen, een moorddadig klimaat, kamers slecht geventileerd, buitengewoon slechte behandeling, isolatie, afzondering, alles, dat de geest aantast, kwamen hier tezamen. Is het verwonderlijk dat het een leveraandoening is? Als er iets verbazingwekkends is, is het dat de ziekte niet sneller is voortgegaan. Dit is alleen te danken aan de geest van de patiënt en de sterkte van een lichaamsconstitutie, die nooit verzwakt werd door losbandigheid, enz.

De nacht, die volgde op het vertrek van dokter O'Meara, was een hele slechte voor de Keizer; hij klaagde over een koortsachtige opwinding, die tegen de ochtend wegging en hem toen toestond wat te slapen. Gedurende de dag bracht de groot-maarschalk hem het rapport van dokter O'Meara. Hij las het hem voor, toen hij in bad ging en hij had graaf Bertrand bij zich, met wie hij constant sprak toen hij in bad zat.

Het verslag bleef op de tafel liggen; ik las het helemaal en was geschrokken over wat het onthulde over de verstoring van de gezondheid van de Keizer en de gevolgen die het kon hebben. Ik vond er vele instructies in, die, hoewel aangeraden, niet altijd waren gevolgd, hoewel er speciaal aan de dokter een belofte was gedaan voor speciaal de inwendige problemen. Deze rebellie tegen medicijnen kon best eens de oorzaak zijn van het lijden van de Keizer en wat voor geloof kon er aan worden gehecht nu hij zonder dokter was? Ik werd overmand door droeve gedachten bij het lezen van dit rapport, toen de groot-maarschalk, die net van de Keizer kwam, mij vertelde dat hij uit zijn bad wilde gaan.

530 De Keizer ging naar bed, zoals hij regelmatig deed om een half uur te rusten en zich daarna aan te kleden. Hij was daar nauwelijks tien minuten mee bezig, toen hij werd overvallen door misselijkheid, waardoor hij moest overgeven; het was de eerste keer, dat dit gebeurde op Sint-Helena. Op Elba was een vergelijkbare misselijkheid gebeurd, maar daarna was het er niet meer. Hier was het niet hetzelfde; dit gebeurde de eerste keer met een lange tussenpoos, toen werden ze kleiner en toen de Keizer uiteindelijk naar bed ging, hielden ze niet op totdat hij dood ging. Ik voelde me hoogst onprettig over wat ik hem zou geven: ik vermeed zorgvuldig de hulp in te roepen van dokter Verling, de artillerie-dokter, die dokter O'Meara vervangen had (319). Hij weigerde het suikerwater met een beetje limonadesmaak, dat ik hem aanbood, hij zei me dat zijn maag rustiger werd, maar zijn ingewanden waren aardig verstoord. Hij vroeg om graaf de Montholon, met wie hij verscheidene uren doorbracht.

Sinds lange tijd had de Keizer geklaagd over pijn in de zijde en een scherpe pijn in zijn rechter schouder, die hij me liet inwrijven met eau-de-cologne., die ik dan droogde door met mijn hand snel over de huid te wrijven. Hij liet hetzelfde bij zijn zijde doen: eerst wilde hij deze wrijven met een zachte borstel, toen goot ik een beetje eau-de-cologne in de palm van zijn hand, die hij zelf inwreef op de pijn, die hij voelde. Al dit was slechts een geïmproviseerde handeling, want er waren sterkere remedies nodig; op een dag waagde ik het de Keizer te vertellen, dat ik pillen had klaar gelegd, die de dokter me had nagelaten, evenals wat nodig was om zijn benen in te wrijven. 'Wat dat betreft', zei hij, 'fijn, maar omdat alles via mijn maag moet verlopen, kun je die in het vuur gooien.'

319. James Roche Verling, Medical Doctor (MD) (1787-1858) chirurg bij de koninklijke artillerie op Sint-Helena, kwam met de Northumberland aan. Hij was een geleerde man, hoffelijk, humoristisch en zijn medische kennis was erkend; hij sprak Frans en Italiaans. Ongelukkigerwijs riep de Keizer hem nooit bij zich, omdat de gouverneur hem zonder vooraankondiging naar Longwood had gestuurd, probeerende indruk op de Keizer te maken.

Verling was in staat geweest Napoleon vanuit de verte te zien en hij verklaarde dat hij geraakt was door zijn open ogen, zijn teint, die geelachtig was en loodkleurig en andere duidelijke signalen van chronische ziekte.

Nadat hij de Keizer aan boord van de Northumberland verscheidene malen had gezien, merkte Verling een grote verandering op in zijn conditie.

- 531 Dokter O'Meara's verslag over de gezondheid van de Keizer werd naar Rome gestuurd. Madame Mère en kardinaal Fesch gaven het voor evaluatie aan de beste dokters, die een rapport schreven. Dat kwam tien maanden later op Sint-Helena aan, toen de ziekte in een verdere staat was, dan die beschreven was in het rapport, ingediend bij hen om te onderzoeken. Niettemin zag de Keizer hierin de angst van zijn moeder om voor zijn lijden de enige remedies te laten brengen, die ze hem mocht toestaan, een consultatie, dat de ziekte bij de bron aanpakte en verlichting zou brengen of zelfs herstel. Het was ondertekend door dokter Machielli, de dokter van Madame Mère en een paar professoren van de universiteit, Jean-Baptiste Bomba, Pierre Lapi, Dominique Morichini en Joseph Sisco (320), allen doctoren met een goede reputatie. De waarheid kan niet gecommandeerd worden; de Keizer hield ervan te spreken met de dokter over zijn vak of elk ander onderwerp, als deze een man was, die hem begreep, maar hij voelde een grote weerstand tegen elk medicijn. Hij zou ziekte bestrijden door vasten, als hij zich ziek voelde en zei gewoonlijk dat een mens veel meer eet dan hij nodig heeft om te overleven. Hij zei vaak tegen zijn dokter: 'Ik ben een verwend kind, ik heb nooit iemand van u nodig. Mijn constitutie is gemaakt van staal en het abominabele klimaat is nodig, waarin ze me hebben gegoooid, om die te verwoesten.' Een paar dagen voor hij Longwood verliet, drong dokter O'Meara er bij de Keizer op aan wat chatnam zout te nemen. Hij kon niet beslissen, omdat hij bang was dat dit het overgeven zou opwekken. Ik bood hem er wat van aan, verdund met de juiste hoeveelheid water; voordat hij het doorslikte, zei hij mij een zilveren schaal te brengen, volledig verwachtend dat het terug zou komen, zodra hij het had doorgeslikt. Dit gebeurde niet, maar zijn tegenzin maakte dat hij zich de gehele dag ziek voelde en die avond, toen de dokter terug kwam vanuit de stad, zei de Keizer tegen hem: 'Dokter, uw medicatie is geschikt voor paarden, maar niet voor een heer.'
- Ik herinner me dat de dokter diezelfde avond vertelde over een discussie, die in de stad was gerezen tussen officieren van het garnizoen over de kwestie of Ney in goed vertrouwen had gesproken, toen hij de koning beloofde dat hij zijn legercorps zou laten vechten tegen zijn terugkeer van het eiland Elba.

320. Dokter Sisco (1742-1830) was geboren in Bastia, maar verhuisd naar Rome, waar hij een zeer bekende chirurgijn werd en professor in de klinische anatomie en chirurgie en tenslotte hoofdprofessor medicijnen en chirurgie aan de Romeinse faculteit.

- 532 'Ney handelde in goed vertrouwen', zei de Keizer, 'in zijn belofte aan Louis XVIII, toen hij hem verliet; maar het enthousiasme van de bevolking, dat hij langs de weg zag en dat van zijn leger deden hem aarzelen. Bertrands brief, die hem de opdracht gaf zijn tropen in beweging te zetten en de zekerheid door mij ontvangen te worden net zoals op de dag na Moskowa, deden hem beslissen en ontstaken genegenheid en patriotisme in hem aan. Hij kwam me bezoeken in Auxerre, waar ik de nacht had doorgebracht en we omhelsden elkaar als twee broers. Zijn dood is een schande op het blazoen van de Bourbons, die de kans grepen om hem op zich te wreken, in plaats van op zichzelf en de schande van hun vlucht.'
- De gezondheid van de Keizer bleef aan hemzelf overgeleverd na het vertrek van dokter O'Meara, in plaats van te verbeteren, werd het erger. Hij wilde het regelmatig overgeven kalmeren, die hij voelde bij het drinken van lauwe limonade en de hoofdpijnen verminderen met regelmatige voetbaden. Als zijn maag opgezwollen was, placht hij kippenbouillon te nemen. Alleen zijn benen waren object van de wrijfbehandeling, voor geschreven door dokter O'Meara: zijn voeten waren altijd koud en werden nooit warm,

niet in bed en ook niet als hij languit op zijn sofa lag, behalve door het opleggen van warme handdoeken. Hij legde er dus ook wat op zijn zijde, als hij 'pale' voelde, zoals hij dat noemde. Het lijden werd minder op het moment dat hij in bad was; daarom nam hij elke dag een bad en hij vond het plezierig daar twee uur in te liggen met af en toe een scheut warm water in het bad om een constante temperatuur te behouden. Zijn verval was zichtbaar; de groot-maarschalk en graaf de Montholon drongen er bij de Keizer op aan niet langer zonder dokter te blijven en stelden degene voor, die dokter O'Meara vervangen had, dokter Verling. Enkele maanden geleden had deze gezorgd voor gravin de Montholon bij een leverprobleem, dat optrad tijdens haar laatste zwangerschap en dat leek verdwenen te zijn door de behandeling, die zij volgde. Gravin Bertrand vond dat zijzelf en haar kinderen goed verzorgd werden, maar de Keizer weigerde kalm. Deze weigering was niet bedoeld tegen de dokter, maar tegen de gouverneur, die met zijn dokter een man had van zijn eigen keuze. De Keizer beschouwde dokter Verling als een hoogst eerlijk persoon, hij had verscheidene keren op de Northumberland met hem gesproken, aan de tafel, waaraan hij was uitgenodigd of tijdens zijn wandelingen aan dek. Hij prefereerde het dat de natuur zorg droeg om hem te herstellen of hem te doden. Als ik de vrijheid nam om hem te zeggen dat hij teveel tijd besteedde aan werk en niet genoeg aan oefening, placht hij met glimlachend aan te kijken en te antwoorden: 'Ik ben een dode, mijn zoon; ze misgunnen me de lucht nog, die ik inadem. Het is aan mij om door werk een paar bloemen te vinden om op het pad te werpen, dat me naar het graf leidt. Ga ik niet af en toe mijn tuinen in? In mijn rijtuig? Wat wil je nog meer? Ik weet heel goed dat een goede paardrit van zeven of acht mijlen lang me goed zou doen en het evenwicht zou herstellen, dat ik nu niet heb; maar hoe kan ik dit doen op een rots, waar niet eens ruimte genoeg is om een volle galop te maken?'

De gouverneur was blijven aandringen om dokter Baxter te nemen. Vanwege de vele wandelingen, die de Keizer deed van zijn slaapkamer naar de tuin, was de wachtofficier voldoende geïnformeerd over de aanwezigheid van de gevangene op Longwood en de achteruitgang van zijn gezondheid via de kleine oefeningen, die hij deed. De gouverneur besloot de grenzen van Longwood te verruimen en de laatste weken van 1818 waren vrij van de beklemming, die er de vorige periode was.

Via een schip uit Europa vernam de Keizer, dankzij contact tussen de gouverneur en de groot-maarschalk, dat Lord Bathurst het vertrek aankondigde vanuit Italië van twee priesters, een dokter, een butler en een kok, gestuurd naar Sint-Helena door kardinaal Fesch om te dienen op Longwood. De Keizer en wij allen waren vol vreugde. De Keizer zou op deze manier de medische hulp ontvangen, waarvan hij verstoken was en hij kreeg wat voedsel voor zijn geest, indien de priesters en de dokter ontwikkelde mensen waren, er was reden om dat te geloven. De kok zou ook erg welkom zijn, want degene, die Lepage verving was erg slecht.

Hetzelfde schip bracht kranten met belangrijk nieuws; maar tegen de avond werden er twee brieven gestuurd naar de groot-maarschalk, die ze naar de Keizer bracht. Een was van graaf de Las Cases en de ander van generaal Gourgaud; beide moedigden de Keizer aan om door te leven en brachten wat hoop. Vanuit Londen schreef generaal Gourgaud de volgende brief aan keizerin Marie-Louise:

534 *Madame,*

Als Uwe Majesteit zo vriendelijk wil zijn zich het gesprek te herinneren, dat ik met haar had in 1814 te Grosbois, toen – haar voor de laatste keer ontmoetende, ik haar alles vertelde wat de Keizer had ondergaan te Fontainebleau – hoop ik dat ze me wil

vergeven voor de droevige plicht, die ik voor de eerste keer moet vervullen door haar op de hoogte te brengen dat Keizer Napoleon stervende is onder de grootste kwellingen en de grootste eenzaamheid. Ja, Mevrouw, de man, die door God en de menselijke wetten door heilige banden met u verenigd is, de man, die u eer hebt zien ontvangen van bijna alle soevereinen van Europa, de man, over wiens lot ik u zo vele tranen heb zien vergieten, toen hij u verliet, sterft de meest wrede dood, gevangen op een rots in het midden van de oceaan, 2000 mijlen van zijn meest dierbaren, alleen, zonder vrienden, zonder familieleden, zonder nieuws van zijn vrouw en zonder enige troost.

Sinds mijn vertrek van die fatale rots hoopte ik in staat te zijn bij u te komen en u te vertellen over zijn lijden, zeker over alles, dat uw genereuze ziel in het werk kan stellen; mijn hoop is teleurgesteld. Ik hebt vernomen dat niemand, die u aan de Keizer kon herinneren, zijn toestand kon beschrijven, u de waarheid vertelt, u niet kan bereiken, in één woord: dat u te midden van uw hof was, dat diende als gevangenis. Dat had de Keizer verwacht; tijdens zijn momenten van angst, om hem enige troost te bieden, spraken we met hem over u, hij antwoordde dan vaak: 'U kunt er zeker van zijn dat als de keizerin niets doet om mijn lijden te verlichten, dit komt, omdat zij omringd blijft door spionnen, die haar verhinderen iets te weten te komen over het lijden, waaraan ik onderworpen ben, want Marie-Louise is de deugd zelve.'

Beroofd van het plezier u te ontmoeten, heb ik sinds mijn aankomst hier u wat nieuws gestuurd. Pas nu is me een goede gelegenheid geboden en ik haast met er gebruik van te maken om u deze brief te sturen, vol hoop en vertrouwen in de generositeit van uw karakter en de vriendelijkheid van uw hart. Het lijden van de Keizer kan nog een lange tijd duren; er is nog tijd om hem te redden en het moment is nu gekomen. De soevereinen staan op het punt bijeen te komen op het Congres van Aken. Hartstochten lijken gekalmeerd te zijn, Napoleon wordt niet langer gevreesd, hij is zo ellendig, dat noble zielen alleen maar belangstelling in zijn lot kunnen hebben. Onder zulke omstandigheden smeed ik Uwe Majesteit na te denken over het effect van een grote stap van uw kant door zelf naar dit Congres te gaan, het lijden van de Keizer te trachten te beëindigen, smeken bij uw hooggeboren vader zijn krachten met de uwe te verenigen om te verkrijgen dat Napoleon aan hem wordt toevertrouwd, als de politici hem al niet toestaan bevrijd te worden. Zelfs als zo'n poging niet geheel slaagt, zou het lot van de Keizer heel wat lichter worden. Wat een troost zou hij voelen als hij u zo ziet handelen! En u, mevrouw,

535 *hoe gelukkig zou u zijn; wat een eerbied en goede wensen zouden de uwe zijn door zulk gedrag, voorgeschreven door uw religie, eer en plicht, een gedrag, dat alleen uw grootste vijanden u zouden afraden. Er zal gezegd worden: de Europese soevereinen, nadat zij de Grote Napoleon hebben weggevaagd, laten hem in handen van zijn wreedste vijanden. Ze stonden hem toe te sterven op de meest langzame en barbaarse manier, de duur van zijn eenzaamheid dwingt hem te vragen dat zijn beulen wat sneller zijn. Hij schijnt vergeten te zijn, zonder hulp, maar Marie-Louise was er en het leven werd hem terug gegeven.*

Ah, Madame! Uit naam van alles wat u dierbaar is, uw reputatie, uw plicht, uw toekomst, doe alles wat u kunt om de Keizer te redden. De herinnering aan Marie-Thérèse beveelt u dit te doen.

Vergeef mij, mevrouw, dat ik op deze wijze tot u spreek: ik sta mijzelf toe gedragen te worden door de gevoelens, die ik voor u heb. Ik zou u graag de eerste onder alle rouwen zien.

Mag Uwe Majesteit zich herinneren, dat tijdens een tocht naar Amsterdam, waar ik ziek werd, ik bijna stierf door gebrek aan zorg, toen Uwe Majesteit, hierover op de hoogte gebracht, mij haar eigen dokter stuurde met de opdracht voor mij te zorgen met

alle mogelijkheden van die kunst. U heeft mijn leven gered, mevrouw, die herinnering zal mij nooit meer verlaten en ik voel, dat ik het beste mijn dank kan uitdrukken door de moed te hebben deze brief aan u te schrijven.

*Ik verblijf, enz....
/s/Generaal Gourgaud
Londen, 25 augustus 1818*

Deze brief, vervuld van liefde voor de Keizer, vol van een goed hart en nobele gevoelens, werd slechts bij mij bekend op mijn terugweg naar Frankrijk; ik heb hem hier geplaatst, omdat hij rond die tijd op Sint-Helena aankwam. Hij moest dienen tegen de indiscrete gesprekken, waarin Walter Scott zich uitsprak tegen de generaal tijdens zijn maandenlange gevangenschap op Sint-Helena en bij zijn aankomst in Europa. (321)

321. Marchand refereert aan het boek van Walter Scott *Vie de Napoléon Bonaparte, Empereur des Français*. In de laatste hoofdstukken valt de auteur generaal Gourgaud heftig aan en beschuldigt hem er van heel ernstige verklaringen aan Sir Hudson en zijn metgezellen afgelegd te hebben voordat hij Sint-Helena verliet en ook aan verschillende Britse ambtenaren, toen hij in London aankwam.

536 Echter, generaal Gourgaud is verkeerd in zijn brief te beweren, dat als hij over de Keizer spreekt, dat hij Sint-Helena verliet ‘alleen, zonder vrienden, zonder familieleden.’ Zonder familieleden, inderdaad, maar zonder vrienden, nee! Het is onmogelijk te twijfelen aan de grote bewondering, het diepe respect en trouwe vriendschap van graaf Bertrand voor de Keizer, evenals die van graaf de Montholon, wiens attentie die van een zoon was.

537 *Afbeeldingen in zwart-wit, die nu ook op deze weblog staan.*

—
552